

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

BEATA PARTANEN

Sosiaaliammatilaisen työnkuvan muutokset vammaisnuorisotyössä 2020-luvun alussa

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA
2024

TIIVISTELMÄ

Partanen, Beata: Sosiaaliammattilaisen työnkuvan muutokset vammaisnuori-
sotyössä 2020-luvun alussa
Opinnäytetyö, AMK
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2024
Sivumäärä: 48

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia vammaisnuorten kanssa tehtävää työtä lainsäädännölliseltä ja konkreettiselta tasolta. Tarkoituksena oli kartoittaa sitä, miten vammaisten tukityössä vastataan yhteiskunnan trendeistä ja kehityksestä johtuvaan muutosvirtaan konkreettisessa työskentelyssä. Opinnäytetyössä esiteltiin kaksi 2020-luvulla uudistunutta lainsäädäntöä, vammais-
palvelulaki ja oppivelvollisuuslaki ja arvioitiin niiden periaatteellisia vaikutuksia yhteiskunnallisella tasolla.

Opinnäytetyön tutkimuksessa toteutettiin kvalitatiivinen tutkimus, jossa tehtiin neljä tutkimushaastattelua kolmeen sosiaalialan yksikköön ja yhteen kasvatustal-
alan organisaatioon. Tutkimushaastattelussa kartoitettiin työssä ilmenneitä muutoksia ja niiden merkitystä ammattilaisille ja asiakkaille. Haastattelut pidettiin helmi-maaliskuussa vuonna 2024.

Tutkimuksen tulokset näkyivät asiakkuuden laajana kokonaisuutena, vammai-
sen nuoren kehityksen polkuna uudistuksissa ja muutosten eriävästi painottu-
vina merkityksinä työnteossa.

Johtopäätöksenä esitettiin, että vammaisten nuorten tuen suunta nähdään
pääosin positiivisena. Ennaltaehkäisevällä työllä vammaistukityön orienta-
tiona on yhteiskunnallisen hyödyn kannalta monia muotoja ja vammaisten hen-
kilöiden yhdenvertaisuus suhteessa vammattomiin henkilöihin tai toisiin vam-
maksiin henkilöihin ei ole periaatteen tasolla automaattisesti hyvinvointia tuke-
vaa.

avainsanat: Vammaistyö, Nuori, Vammaispalvelulaki, Oppivelvollisuus, kvali-
tatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Partanen, Beata: Changes to a social professional's work in disability support in the beginning of the 2020s

Bachelor's thesis

Social Services degree programme

May, 2024

Number of pages: 48

The purpose of this thesis was to research the disability youth support services from a legal and a concrete standpoint. The goal was to survey how the work in disability support work of young people answers the changes caused by societal trends and development in a concrete way. In this thesis two legislations were introduced concerning disability services and compulsory education and their principal effects were assessed on a societal level.

In the study of the thesis, the research was carried out qualitatively, where four interviews were conducted in three social sector units and one organization in the education sector. The research interview mapped the changes that occurred at work and their significance for both professionals and clients. The interviews were held in February-March of 2024.

The results of the interviews were seen as a broad entity of clientele, the development path of young people with disabilities within the changes, and the differently weighted meanings of the changes in work.

The conclusion was that the direction of support for young people with disabilities is mostly seen as positive. The preventive orientation of disability support at work has many forms of social benefit, and the equality of the disabled with non-disabled or other disabled people does not automatically support well-being in principle.

keywords: Disability support, youth, compulsory education, disability services, qualitative research

ALKUSANAT

Haluan kiittää kaikkia tutkimushaastatteluun osallistuneita ammattilaisia erittäin rikkaista ja elävöittävästä haastatteluista. Iso kiitos myös opinnäytetyöni ohjaajalle, joka auttoi minua jokaisen pulmakohdan yli ja motivoi minua tähtäämään korkealle. Haluan myös kiittää toimeksiantajaa sekä idean inspiraatiosta, että mahdollisuudesta toteuttaa se Satakunnan vammaispalveluiden piirissä. Ansiostanne opintojeni lopputyö on ollut saumatonta ja antanut äärimmäisen tärkeää perspektiiviä työelämään.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 ERITYISNUORTEN TUKITYÖN TEORIAPERUSTA	8
2.1 Vammaistyö.....	8
2.2 Nuori.....	11
2.3 Ammatilainen vammaisnuorten tukityössä	13
3 MUUTOKSIA LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ	16
3.1 Vammaispalvelulaki ja sen muutokset.....	16
3.1.1 Uuden vammaispalvelulain rakenne	16
3.1.2 Lainsäädännössä uudistetut palvelut.....	18
3.2 Oppivelvollisuuslaki ja sen muutokset	20
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
4.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	24
4.2 Tutkimusmenetelmät ja etiikka	25
5 TULOKSET	28
5.1 Analyysin kulku.....	28
5.2 Asiakkuuden ominaisuudet palvelukokonaisuudessa.....	30
5.3 Kehitystä tukeva polku uudistusten äärellä.....	33
5.4 Muutosten merkitys työnteossa	34
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	37
6.1 Pääosin positiivinen suunta	37
6.2 Ennaltaehkäisevän työn monet muodot.....	38
6.3 Hyvinvointia tukeva yhdenvertaisuus	39
7 POHDINTA	40
7.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	40
7.2 Pohdintaa	40
LÄHTEET.....	43
LIITE 1: TIEDOTE TUTKITTAVILLE JA ALLEKIRJOITETTAVA SUOSTUMUSLOMAKE	48
LIITE 2: HAASTATTELUN RUNKO	50

1 JOHDANTO

Suomalainen yhteiskunta elää jatkuvassa lainsäädännöllisessä muutoksessa, johon sosiaali- ja terveysalan palveluntarjoajien on vastattava (Pohjola ym., 2019, s. 22–24). Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tutkia 2020-luvun alun lakimuutoksien vaikutuksia sosiaalialalla vammaispalvelujen asiakkaana olevien nuorten kanssa tehtävään työhön. Opinnäytetyö esittelee kaksi lainsäädännöllistä muutosprosessia, jotka on toimeenpantu 2020-luvun alussa; oppivelvollisuuden pidentyminen ja vammaispalvelulain uudistuminen. Opinnäytetyö kuvaa ja kartoittaa näiden lakimuutosten aiheuttamia vammaisnuorten tuki- ja ohjaustyössä työskentelevän ammattilaisen työnkuvan muutoksia kahdelta tasolta.

Ensimmäinen taso on yhteiskunnallinen, subjektiivinen ja yleinen taso. Toisella, objektiivisella ja konkretisoivalla tasolla opinnäytetyössä toteutetaan henkilöhaastatteluja, jotka kohdistuvat vammais- ja erityispalveluita toteuttavissa organisaatioissa työskenteleviin ammattilaisiin. Ammattilaiset kertovat kokemukseräisesti, millaisia konkreettisia muutoksia toteutuneet lakimuutokset ovat tuoneet heidän työhönsä. Opinnäytetyön sisälliseen tavoitteeseen kuuluu myös näistä tehtävien jäsenysten vertailu ja arvio siitä, miten vahvasti lakimuutokset näkyvät konkreettisissa työskentelymuutoksissa. Työorganisaatiolle hyöty on kirjallinen mallinnus tästä. Opinnäytetyön lopputuloksena on selkeä katsaus siitä, millaisia muutoksia lakiuudistukset ovat tuoneet sosiaali- ja kasvatusalalla tehtävään työhön.

Aihe on valikoitunut sen moninaisuuden, ajankohtaisuuden ja yhteiskunnallisen relevanssin perusteella. Kyseistä kahta lainsäädännön muutosta esitellään samassa opinnäytteessä, koska yhdessä ne määrittävät erityisryhmään kuuluvan henkilön palvelupolkuja nuoruuden ikävaiheessa. Aiheen tarkoitus on tuoda valoon sitä, miten myös erityisryhmiin eritoten kohdistamattomat

lakimuutokset vaikuttavat niihin. Ne luovat sitä kautta oletetusti palveluja ja kasvatusta tarjoaviin organisaatioihin resursseja vaativia rakenteellisia muutosprosesseja. Lakimuutoksien toimeenpano ei ole yksinkertainen prosessi, ja opinnäytetyö tavoittelee tämän esille nostamista. Opinnäytetyön raameista on rajattu pois joitakin lakimuutoksia, jotka osaltaan koskevat vammaispalveluissa tehtävää nuorisotyötä, mutta ovat liian laajoja kohdistettuun tutkimukseen.

Opinnäytetyön merkitys ammatilliselle kasvulleni on suurta, sillä se opettaa lainmukaisista palvelu- ja kehitysprosesseista hyvin yksityiskohtaisesti, mitä tulee asiakasryhmään. Olen muun muassa opiskellut vammaisten henkilöiden kansalaisuutta ja palveluasiakkuutta, mitkä ovat keskeisiä aiheita opinnäytetyössä. Organisatorisen työskentelyn tutkiminen opettaa sen vahvuuksista ja kehittämiskohteista, mitä voi viedä mukanaan työelämään. Opinnäytetyö omana projektinaankin vahvistaa pitkäjänteisyyttä, prosessiosaamista, yhteistyövalmiuksia ja paineensietokykyä. Opinnäytetyön valmistuttua odotus ei ole pelkästään tietää enemmän lainsäädännöstä tai sen konkretisoitumisestaan, vaan erityisnuorten pärjäämisestä rakenteellisten suuntaviivojen sisällä, ja organisaatioiden sisäisistä työskentelymenetelmistä tarjota heille siihen paras mahdollisuus.

2 ERITYISNUORTEN TUKITYÖN TEORIAPERUSTA

2.1 Vammaistyö

Käsitteenä vammaistyö on moniulotteinen. Käsite on erittäin yhteiskuntasidonnainen ja vammaistyötä toteutetaan eri yhteiskunnissa eri perspektiiveistä ja erilaisia menetelmiä painottaen. Yhdistyneiden kuningaskuntien (jatkossa YK) peruskirjassa julistettujen periaatteiden mukaisesti yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016, Johdanto-osa) linjataan, että päätöksentekijöiden on pidettävä mielessä vammaisuuden kehittyvyys ja moninaisuus sekä otettava huomioon vammaisen oma valta kaikessa päätöksenteossa, mikä liittyy hänen elämäänsä. Tässä analyysissä eritellään käsitteen olennaisia ulottuvuuksia, jotka eivät välttämättä ilmene aiheeseen perehtymättä. Tästä esimerkkinä on se, miten vammaistyötä tekevän ammattilaisen asiakasryhmään ei kuulu pelkästään esimerkiksi kehitysvammaiset tai fyysisesti vammautuneet henkilöt.

Vammaispalveluiden asiakkaina on laaja kirjo erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä. Lainsäädännössä vammaiseksi henkilöksi luokitellaan henkilö, jolla on fyysisiä, psyykkisiä, sosiaalisia, kognitiivisia tai aisteihin liittyviä rajoitteita (Vammaispalvelulaki 675/2023 1 luku § 2. mom.). Muun muassa vammaispalvelulainsäädännössä lukee yksityiskohtaisesti, millaista muutostyötä sosiaalipalveluissa tulee toteutettavaksi. Lain tarkoitus on toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, itsenäisyyttä ja tuentarpeen arviointia ja tukitoimia (Vammaispalvelulaki 675/2023 1. luku 1. mom.).

Vammaisille henkilöille on turvattu Suomen lainsäädännössä asiakasryhmään ja sen tarpeisiin kohdistettuja ja ratkaisevia tukiperiaatteita ja -toimia. Vammaispalvelujen toteutus pohjautuu lainsäädäntöön, jota pitkälti linjaa uudistuva vammaispalvelulaki. Suomi noudattaa myös yleissopimusta vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016). Yleissopimus (eng. Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD) on YK:n vuonna 2006 omaksuma sopimus, joka on vammaisten henkilöiden kehittämä (Series, 2020, s.72). Se tukee

vammaisille henkilöille kohdistettujen tukitoimien lainsäädännöllistä velvoitetta hyvin perustavista periaatteista, kuten oikeudesta elämään, lähtien. Sopimus kehittyi asettamaan valtiot vastuuseen ihmisoikeuksien toteutumisesta konkreettisella tavalla (Series, 2020, s.74–75). Vammaisten perusoikeudet ovat sitä kautta periaatteellisesti turvattuja globaalilla tasolla.

Vammaisilla henkilöillä on yksityiskohtaisia lainsäädännöllisiä oikeuksia, mitä tulee asumiseen, toimintaan ja muuhun palvelutarpeeseen (Vammaispalvelulaki 675/2023). Lain tarkoitus on toteuttaa ihmisen yhdenvertaisuutta ja tukea toimijuutta sekä itsemääräämisoikeutta yksilöllisesti. Vammaistyö on vammaispalvelulain toimeenpanoksi tehtävää työtä. Vammaistyö on myös sosionomin suuntautumisvaihtoehto mm. päihdetyön, vanhustyön ja lastensuojelun rinnalla (Studentum, 2023). Vammaistyössä tavoitellaan asiakkaille mielekästä elämää ja hyvinvointia (Niskanen & Kari 2021, s.215). Vammaistyössä ammattilaiset työskentelevät sekä sosiaali- että terveysalan tehtävänketoissa (Kari ym., 2020, s.9). Tuentarpeeseen vastaaminen on yksi keskeisimpiä vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyviä periaatteita (Vammaispalvelulaki 675/2023 1. luku § 1. mom.).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (jatkossa THL) selventää vammaispalvelut vammaispalvelujen käsikirjassa (2023). Käsikirja esittelee vammaistyön konkreettisina tukitoimina vammaisuuden muodostamia yhteiskunnallisia rajoitteita kohtaan ja se on tarkoitettu ammattilaisten hyödynnettäväksi. Vammaispalvelujen alueet liittyvät palveluprosessiin, arjen tukemiseen asumisessa ja liikkumisessa, lyhytaikaiseen huolenpitoon sekä omais- ja perhehoitoon, päivä- ja työtoimintaan sekä taloudelliseen tukemiseen (esim. THL, 2023). Yhdessä nämä kokonaistavat lainsäädännöllisten periaatteiden toimeenpanoa.

THL (2023) esittää myös kansainvälisen ICF-luokituksen, jota hyödynnetään vammaisalalla. ICF-luokituksessa toimintakyky määritellään erittäin laajana ja kokonaisvaltaistavana kattoterminä, johon sisältyy kehon toiminta, yksilön toiminta ja osallisena olo omassa elämässä (Kaski ym., 2012, s.15). Käytännössä luokitus on alfanumeerinen yksilöllinen koodi, joka muodostuu kehon toiminnoista, osallistumisesta ja ympäristötekijöistä kertoviin kirjaimiin ja niitä

tarkentaviin numerosarjoihin (THL, 2023). Luokitus on tehty kuvaamaan koko maailman väestön toimintaedellytyksiä suhteessa toimintaympäristöön ja sitä voi käyttää palvelujen suunnittelussa, arvioinnissa tai vertailussa (Kari ym., 2020, s.95). ICF-luokituksen merkitys vammaisuudelle ja sen kautta vammaistyölle on suuri, sillä se on ainoa luokitusmekanismi laatuun, joka yhdistää toimintakyvyn määrittelyn ylikansallisesti (Bickenbach, 2020, s.66–69).

Vammaistyön on vastattava asiakkaan yksilöllistä palveluntarvetta (Vammaispalvelulaki 675/2023 1. luku § 5. mom.). Yksilöllisyyden ja osallisuuden tukeminen liittyvät myös vammaistyön eettisiin periaatteisiin (Kari ym., 2020, s.3). Nuoriin kohdistettuna tämä tarkoittaa yleisen vammaistyön lisäksi lisätukea nuoruuden elämänvaiheeseen liittyvissä haasteissa. Myöhäisnuoruutta raa-
mittaa usein itsenäistyminen, sukupuoli-identiteetin löytäminen ja uraan liittyvien valintojen tekeminen (Kari ym., 2020, s. 164). Kari ym. esittävät, että muun muassa kehitysvammaisten henkinen kehitys voi kulkea fyysistä kehitystä jäljessä, mutta vammaisen nuoren itsenäistymistä on silti tuettava. Vammaisen nuoren minäkäsitystä ja persoonan kehittymistä on tuettava aikuistumisen ja sitä kautta sujuvan päätöksenteon edistymiseksi (Ekmark ym. 2011, s. 8).

Nuoruuden ikävaihetta määrittää myös koulutus ja ammatinvalinta (Niskanen & Kari, 2021, s.173). Vammainen henkilö voi työllistyä tuetusti monenlaisiin työtoimintoihin yksilöllisen toimintakykynsä mukaan (Kaski ym. 2012, s.206–207). Myös vammaisia nuoria koskee oppivelvollisuus, kun he ovat Suomen kansalaisia (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 1. luku § 2. mom.). Vammaisella henkilöllä voi olla yksilöllisiä oppimiseen liittyviä vaikeuksia (Ahonen ym., 2019, s.26–36). Ahosen ym. mukaan oppimisvaikeudet voidaan yhdistää hermoston kehityksen poikkeamiin, neuropsykiatrisiin pulmiin ja sitä kautta vammaispalvelujen asiakkaisiin. Sen takia vammaisten henkilöiden tukityötä tehdään myös kasvatustalouden organisaatioissa, kuten koulussa. Koulun tukipalvelut perustuvat perusopetuslakiin ja vammainen lapsi tai nuori on oikeutettu niihin (Kari ym., 2020, s.159). Erityispedagoginen näkökulma on opinnäytetyötä varten erittäin merkityksellinen, koska koulussa tehtävä työ on erottamaton osa tukityön kokonaisuutta.

2.2 Nuori

Nurmi ym. (2014, s.142) määrittelevät nuoruuden siirtymisajaksi lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruus esitellään useasti ikävaiheena rinnastettuna lapsuuteen, aikuisuuteen ja vanhuuteen (esim. Nurmi ym., 2014). Nuoruuden teknistä määritelmää voidaan tarkastella lainsäädännön ja sen toimeenpanevien nuorisopalveluiden kautta. Nuorisolaki (2016/1285, 1. luku § 2. mom.) määrittää nuoren alle 29-vuotiaaksi henkilöksi. Nuorisolaki katsoo nuoren suurimman edun valtiotasolta olevan nuoren osallisuus, itsenäistyminen ja yleisten arvojen mukainen kehitys. Nuoruuden ikävaihe katsottuna kunnan organisaatioiden ja soten palveluntarjonnan näkökulmasta pilkkoutuu moniin alasuuntiin ja elää osittain myös niiden välisessä yhteistyössä (Soanjärvi, 2011, s.40–45). Esimerkkinä tästä Nurmi ym. (2014, s.177) painottavat perheorganisaation merkitystä nuoren psykologisessa kehityksessä. Siten huomaa muun muassa perhetyön mahdollisuuden ja merkityksen nuoria koskevassa tukityössä.

Nuoruuden ikävuosien määritelmät ovat osittain myös palvelukohtaisia. Esimerkiksi nuorille suunnatussa päihdetyössä nuorten vastaanotto Satakunnan hyvinvointialueella palvelee 13–22-vuotiaita nuoria (satakunnanhyvinvointialue.fi, 2023). Koulussa tehtävä nuorisotyö luonnollisesti on kytköksissä niihin ikävuosiin, mitkä ovat sille koulutustasolle tyypillisiä. Kun alle 18-vuotiaat luokitellaan nuoriksi, he ovat lainsäädännöllisesti katsottuna lapsia ja siten oikeutettuja lapsille tarkoitettuihin palveluihin (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991 1. osa 3. artikla). Palvelukohtaiset määritelmät tekevät nuorten palveluista epäselvempiä, mikä vaikuttaa tutkimukseen.

Nuoruuden keskeisiä tekijöitä ovat kattotermeinä fyysinen kasvu, ajattelun kypsyminen ja sosiaalisten suhteiden kehittyminen (Nurmi ym. 2014, s.144–153). Kun kyse on erityisryhmistä. Nuoruus ja siihen liittyvien kehitystehtävien voidaan nähdä muodostavan erittäin laajan skaalan kehityksellisiä tilanteita. Ne näkyvät erilaisilla tavoilla eri henkilöissä, ja tämä on eritoten

merkityksellistä huomata erityisryhmiin kuuluvissa nuorissa. Esimerkiksi kehitysvammaisuus voi aiheuttaa älyllisiä viivästyksiä (Kaski, 2012, s.16–17). Vammaisen henkilön murrosikä voi olla pitkäkestoinen (Kari ym., 2020, s.165). Nämä tekijät vaikuttavat psykologiseen kehitykseen, johon liittyy käsitykset maailmasta ja tulevaisuudesta (Nurmi ym., 2014, s.147). Kaski (2012, s.16) mainitsee, että kehitysvammaisuudella ei ole lainsäädännöllistä alkamisikää, mutta yli 18-vuotiaalla alkanut suorituskyvyn heikentyminen luokitellaan usein dementiaksi. Siispä hajontaa on paljon, ja yksilöllisen asiakasorientaation merkitys korostuu.

Nuoruuden ikävaiheen side lapsuuden ikävaiheeseen näkyy selkeästi esimerkiksi siinä, miten vuorovaikutussuhteiden kehittämisen perustana ovat lapsuuden aikaiset vuorovaikutussuhteet (Poikkeus, 2020, s.182). Nuoruutta määrittää sosiaalinen ympäristö ja muutokset sekä perhe- että ystävyys-suhteissa (Nurmi, 2014, s.148). Esimerkiksi Pia Olsson on tutkinut peruskoulussa opiskelevien nuorten sosiaalisia suhteita kirjassaan ”Kaikki vähä erilaisii: Yläkoulun sosiaaliset suhteet” (2018). Olsson (s.87–95) esittää sosiaalisten suhteiden elävän yläkoulun jokaisen luokka-asteen sisältävän eri sosiaalisiin suhteisiin liittyviä tehtäviä ja vivahteita. Sosiaaliset suhteet esitetään systeemisinä ja sidonnaisena siihen ryhmään tai luokkaan, mihin nuori asetetaan opetusauktoriteetin toimesta.

Muutokset kohdistuen opetuslainsäädäntöön ja oppivelvollisuuteen vaikuttavat vahvasti erityisryhmiin. Työllistyminen ja koulutus ovat tärkeitä vammaisen henkilön osallisuuden periaatteita (Kari ym., 2020, s.174). Vaikka erityisryhmissä jokaisella henkilöllä on yksilölliset haasteet, nuoruuden kehitystehtävien haasteissa on paljon viitteitä diagnoosien välisestä intersektionaalisuudesta. Monet haasteet, jotka liittyvät älylliseen viivästymään, kuten itsesäätely, työmuisti tai puheen tuottaminen, ovat suoraan johdannaisia oppimisen vaikeuksien taustoihin (Ahonen ym., 2020, s.115–125). Erityispedagogiikka mm. ammatillisissa koulutuksissa mahdollistaa myös elinikäisten oppimisen avaintaitojen opiskelun (Sandberg, 2021, s.24).

Poikkeus (2020, s.185) kuvaa, että oppimisvaikeuksilla on vaikutuksellinen yhteys henkilön sosiaaliseen asemaan. Koulutuksellinen integraatio jakautuu toiminnalliseen, fyysiseen, sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen integraatioon (Sandberg, 2021, s.53). Nämä vastaavat Nurmen ym. (2014, s.144–153) näkemyksiä nuoruuden tärkeimmistä kehitystehtävistä. Erityispedagogiikka on ollut sosiologisesta kulmasta kritiikin kohde jo kauan ennen 2000-lukua (Vehmas, 2005, s.87). Olsson tutkimuksessaan kohtasi kehitysvammaisten nuorten sosiaalisen integraation pedagogisessa menettelyssä jäävän vain muodolliselle tasolle. Myös Sandberg (2021, s.53) mainitsee nuorten pedagogisen integraatiokritiikin pääkohtana olevan pelkkä muodollinen tai fyysinen inklusio. Sandbergin mukaan koulun integraatiotyö ja moninaisuuden opetus on työtä, joka on vielä Suomen yhteiskunnassa vaikeasti kesken.

Identiteetti ja minäkuva muodostuvat nuorena, ja niihin vaikuttaa nuorelle annettu palaute hänen kyvyistään (Nurmi, 2014, s.159–160). Myönteinen palaute edistää onnistumisen tunteita kontekstikohtaisesti myös oppimisessa, ja lisää sitkeyttä sekä myönteistä käsitystä itsestä oppijana. Tärkeää oppimisessa on henkilön omat tunteet oppimista kohtaan ja motivaatio (Aro & Nurmi, 2020, s.130). Vammaisuus vaikuttaa nuoren identiteetin muodostumiseen (Kari ym., 2020, s.165). Siksi on tärkeää tunnistaa nuoruus merkittävänä elämänvaiheena vammaisen henkilön kohdalla.

2.3 Ammatilainen vammaisnuorten tukityössä

Sosiaalipalveluissa työskentelee suuri skaala ammatillisia osaajia. Sosiaalipalvelujen työntekijöiden ammattinimikkeet vaihtelevat työpaikkakohtaisesti. Esimerkiksi ohjaustyössä sosiaalialan ammattilaisille käytetään nimikkeitä palveluohjaaja, sosiaaliohjaaja, perheohjaaja, perhevalmentaja tai kuraattori (kuntarekry.fi, 2024). Sosiaalialaa voi opiskella sekä ammattikorkeakoulu- että yliopistotasolla (studentum.fi, 2023). Maisterin tutkinto sosiaalialalta antaa laillistetun sosiaalityöntekijän pätevyyden. Sosiaaliohjaajan on mahdollista käydä myös ylempi AMK-tutkinto, jolloin hän voi toimia palveluissa esihenkilön tehtävissä (opintopolku.fi). Johtotehtävien nimikkeitä sosiaalialalla ovat esimerkiksi

palvelupäällikkö, vastaava ohjaaja tai palveluvastaava. Sosiaali- ja terveystalvet nivotuvat hyvinvointialueilla yhteen. Sosiaalipalveluissa työskentelee esimerkiksi myös toisen asteen ammattikoulutuksen käyneitä hoitoalan ammattilaisia (kuntarekry.fi, 2023).

Sosiaaliammattilaisen työhön kytkeytyy hyvin läheisellä tavalla vuorovaikutustaidot ja niitä perustava tietotausta. Ammattilaisen työhön vammaisalalla liittyy asiakaslähtöisyyden orientaatio, jossa asiakkaan omat voimavarat tunnustetaan ja hänen itsemääräämisoikeuksiaan kunnioitetaan (Paavola ym., 2019, s.90). Keskeistä vammaisten henkilöiden lainsäädännöllisten oikeuksien toteutumisessa on tuentarpeeseen vastaamisessa mm. osallisuuden tukeminen (Vammaispalvelulaki 675/2023 1. luku § 1. mom.). Osallisuus tarkoittaa henkilön mukaan ottamista yhteiskunnallisiin toimintoihin (Kari ym., 2020, s.126). Osallisuuden edistämiseen sisältyy rajoitteiden ylipääsemiseen liittyviä tukitoimia. Ne voivat olla konkreettisia kuten apuvälineet tai esteettömyys, tai aineettomia kuten selkokielisyys (Niskanen & Kari 2021, s.241).

Vammaistyölle ominaisia ammatillisia valmiuksia ovat esimerkiksi kommunikaatiomenetelmiin ja palvelujärjestelmään liittyvä tietämys sekä toimintakykyyn ja osallisuuteen liittyvä tuki (Kari ym., 2020, s.3). Orientaatioita vammaistyössä on esimerkiksi hyvän ja turvallisen asiakassuhteen luominen (esim. Kaski ym., 2012, s.188). Ammattilaisen on oltava todellisessa läsnä olevassa vuorovaikutuksessa asiakkaansa kanssa (Niskanen & Kari, 2021, s.215). Esimerkkinä vuorovaikutuksellisesta työotteesta Martin ja Romakkaniemi (2021, s.207) esittävät vammaispalveluissa jaetun toimijuuden, missä yksilöllisen elämäntilanteen ymmärryksen ja läheisen asiakassuhteen seurauksena asiakkaan etua ajetaan yhteistyössä mahdollisimman hyvällä tavalla. Keskeistä tutkimuksenkin kannalta on ymmärtää se, että se, miten ammattilainen kykenee kommunikoimaan vammaisen henkilön kanssa, ei automaattisesti kerro henkilön päätös- tai ymmärryskyvystä (Ekmark ym., 2011, s.43). Vammaisella henkilöllä on oikeus vaikuttaa omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon palveluprosessin jokaisessa vaiheessa (Vammaispalvelulaki 1. luku 3. § mom.) Opinnäytetyön kannalta on tärkeää tunnistaa ammatilliset valmiudet

erityisryhmien kanssa tehtävään työhön, sillä niiden kautta työskentelymenetelmät konkretisoituvat työelämässä.

Ammattilainen luonnollisesti ilmentää toiminnallaan sosiaalityön ja sosiaalipalveluiden kehityksellistä tilannetta yhteiskunnassa. Ylisosiaalineuvos Aulikki Kananoja on tutkinut sosiaalityön kehitystä historiallisesta näkökulmasta. Kananoja kuvaa yhteiskunnallisten toimien sosiaalisia pulmia kohtaan kehittyneen monimääritteisesti 1900-luvun saatossa (aulikkikananoja.fi, 2009). Kananojan mukaan kirkon, järjestötyön ja myöhemmin kuntien sosiaalinen auttaminen ammatillistui 1940-luvulla. Sosiaalityön suurimpia kehitystekijöitä ovat olleet ja tulevat olemaan yhteiskunnalliset ja globaalit megatrendit, jotka aiheuttavat suuria muutospaineita alalle (Pohjola ym., 2019, s.24–27). Pohjola ym. esittävät muutoksen ja pysyvyyden kaksinaisuuden sosiaalialalle asetettuna haasteena, sillä uudistumispaineisiin on vastattava peruslähtökohdista kiinni pitäen. Tämä holistinen ketju olisi kaikeksi muistettava, kun lähtee ajamaan sosiaalitoimimuutosta lainsäädännöllisten muutosprosessien kautta, tietenkään unohtamatta asiakkaan tärkeää roolia kaikessa päätöksenteossa.

3 MUUTOKSIA LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

3.1 Vammaispalvelulaki ja sen muutokset

3.1.1 Uuden vammaispalvelulain rakenne

Vammaisen henkilön sosiaali oikeudet pohjautuvat ensisijaisesti sosiaalihuoltolakiin, mutta määrittyvät ja tarkentuvat toissijaisessa vammaispalvelulaissa (STM, 2023). Ennen Marinin hallituksen vuonna 2023 hyväksymää vammaispalvelulakiuudistusta vammaispalvelut on järjestetty pohjautuen vuonna 1987 alun perin voimaan astuneeseen lainsäädäntöön vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (1987/380). Tämä laki kumotaan täysin 25.1.2025 mennessä. Uusi vammaispalvelulaki määrittää palvelut laajemmin ja tarkemmin kuin vanha. Soveltamisala on täysin uudistettu ja tarkennettu diagnoosiriippumattommaksi (Vammaispalvelulaki 675/2023, 1. luku § 2. mom.). Vanhassa lainsäädännössä vammaisuus on määritelty suppeasti, mutta uudistuneessa laissa vammaisuus käsitetään laajana, sisäisten ja ulkoisten osatekijöiden yhdistelmänä. Vammaispalvelulain tämän tutkimuksen aikaisissa uudistetuissa säädöksissä linjataan luvuittain lain yleisistä säännöksistä, erityispalveluista, muutoksenhausta, erinäisistä säännöksistä ja voimaantulosta.

Ensimmäisessä luvussa vammaispalvelulaissa (675/2023) on säädetty lain tarkoitus, soveltamisala ja palveluprosessi. Vammaispalvelulain tarkoitus on kolminainen. Tukiperiaatteet pohjautuvat yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen, itsenäiseen elämään, yksilöllisyyteen ja edunmukaisuuteen. Palvelutarpeen arvioinnissa vammaispalvelulaki nojaa sosiaalihuoltolain säädöksiin, tarkentaen vammaisen henkilön yksilöllisen itsemääräämisoikeuden suojaamisen erillisillä, suunnitelmakohtaisilla toimenpiteillä. Vammaispalvelulain mukaan olennaista on osallistaa vammaista henkilöä kaikessa hänen palvelupolkuunsa liittyvässä päätöksenteossa toimintakyvyn, iän ja elämäntilanteen huomioon ottaen. Laki määrää, että palveluiden järjestäjä muodostaa eri laeista koostuvan selkeän yhtenäisen kokonaisuuden vammaispalveluista.

Lain toinen luku määrittelee vammaispalvelut tarkasti. Lainsäädännön momentit jakautuvat tiivistettynä vammaisen henkilön asumisen, päivätoiminnan, työn, liikkumisen ja taloudelliseen tukeen, joita palveluntarjoajat tuottavat sen pohjalta. Tämä kokonaisvaltaistaa ihmisen tuentarpeen ja edellytykset oikeudenmukaiseen sekä itsenäisyyttä ja osallisuutta vahvistavaan elämään. Vammaisilla henkilöillä on lainsäädännöllinen oikeus tukeen kaikessa edellä mainitussa. Tarkoitus ei kuitenkaan ole se, että jokainen vammaisen henkilö käyttää jokaista palvelua vaan se, että tarjonnassa on tarvittavat palvelut jokaiseen tarpeeseen (STM, 2023). Lainsäädännössä otetaan huomioon myös vammaisen henkilön toimintakyky erillisellä vaativan tuen säädöksellä. Erityispalveluissa määrätään yhteistyöstä ammattilaisen kanssa myös henkilökohtaisesta tuesta ja tuetusta päätöksenteosta (Vammaispalvelulaki 675/2023 2. luku). Jokainen näistä palveluista on ajankohtainen ja tärkeä nuoruuden ikävaiheessa. Merkitys on suuri siltäkin kannalta, kuinka nuori on ikävaiheessaan tietynlaisessa siirtymätilassa ja itsenäistymiseen liittyvät elämänkriisit asettavat hänet vastuuta kasvattavaan asemaan.

Vammaispalvelulain viimeinen luku koskee voimaantuloa. Uuden vammaispalvelulain voimaantuloa on odotettu 2020-luvun alussa ja se on lykkääntynyt useita kertoja (YLE, 2023). Sosiaali- ja terveysvaliokunta hyväksyi helmikuussa vuonna 2023 mietinnön vammaispalveluista ja eduskunta hyväksyi lain täysistunnossa 1.3.2023 (eduskunta.fi). Uusi laki astui voimaan 1.10.2023. Myöhemmin samassa kuussa momentteja, jotka koskevat tuettua päätöksentekoa ja sen toteuttamista muutettiin astumaan voimaan vasta vuonna 2025. Vammaispalveluissa suuri huolenaihe on luonnollisesti resursointi. Toimivuus on vahvassa yhteydessä työntekijöiden määrään ja palvelujen rahoitukseen (STM, 2023). Palvelut pysyvät sosiaali- ja terveysministeriön (jatkossa STM) mukaan jatkossa kuitenkin asiakkaille pääosin maksuttomina.

3.1.2 Lainsäädännössä uudistetut palvelut

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) järjesti vammaislain uudistuksesta kansallisen toimeenpanokoulutuksen helmikuussa vuonna 2023. Koulutuksessa puhuneiden asiantuntijoiden mukaan merkityksellisintä vammaispalveluiden periaatteellisissa muutoksissa ovat mm. palveluvalikoiman monipuolistuminen ja diagnoosiriippumattomuus. Mikään konkreettinen muutos lainsäädännössä ei muita ikäryhmiä poissulkevasti kohdistu nuoriin, mutta muutokset ovat merkityksellisiä nuorten elämään yhtä lailla. Nuoreen liittyvässä päätöksenteossa on aina otettava huomioon hänen kehitysvaiheensa (STM, 2023).

Vammaista henkilöä koskeva päätöksenteko on aina virkasuhteessa olevan sosiaaliammattilaisen vastuulla, mitä tulee mm. palveluntarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelmiin (Vammaispalvelulaki 675/2023 1. luku § 4. mom.) Päätökset asetetaan laissa toistaiseksi voimassa oleviksi vahvistamaan pitkäjänteisyyttä. Asiakassuunnitelman tekemisestä vastaa nykyään aina virkasuhteessa oleva ammattilainen ja niihin on tehtävä aiempaa paljon enemmän palvelukohtaisia tarkennuksia (STM, 2023). Palveluntarpeen arviointi täytyy aloittaa viimeistään 7 päivän kuluttua siitä, kun vammaisen henkilö tai hänen asiansa ajava henkilö on ottanut sosiaaliviranomaiseen yhteyttä palvelujen saamiseksi.

Vanhassa lainsäädännössä ei ole erillistä mainintaa asumisen tuesta. Uuden vammaispalvelulain myötä asumispalvelut on linjattu erittäin selkeästi. Vammaisen henkilö on oikeutettu yksilöllisen tuentarpeen mukaiseen asumiseen joko yksin tai ryhmämuotoisessa asumisessa (Vammaispalvelulaki 675/2023, 2. luku § 18. mom.). Muutos näkynee vähemmän konkreettisena ja enemmän periaatteiden, kuten itsemääräämisoikeuden, yksilöllisyyden ja osallisuuden lainsäädännöllisenä takeena asumispalveluissa. Tämän voisi ajatella muuttavan tukitoimien toteutumisen tulkinnanvaraisemmaksi ja päätöskohtaisesti ilmeneväksi. Siksi on tärkeää tutkia tätä toimeenpanoa.

Merkittäviin lainmukaisiin palveluihin kuuluu nuorten elämässä osallisuuden tuki. Osallisuuden tukemista on korostettu uudessa laissa erittäin tärkeänä periaatteena ja se tehdään konkreettiseksi osaksi palveluprosessia (Vammaispalvelulaki 675/2023, 2. luku § 12. mom.). Erityinen osallisuuden tuki on luotu henkilökohtaisen avun rinnalle tukemaan vammaisen henkilön yksilöllistä osallisuutta ja yksilöllisten tarpeiden mukaista osallistumista (STM, 2023). Erityisen osallisuuden tuen tuntimäärä oikeutena on porrastettu lisääntymään vuosikymmenen saatossa (Vammaispalvelulaki 675/2023 5. luku § 42. mom.) Vammaisella henkilöllä on oikeus erityisen osallisuuden tukeen 10 tuntia kuukaudessa vuoden 2024 loppuun saakka, mutta vuodesta 2026 lähtien oikeus on 30 tuntia kuukaudessa. Mm. tässä porrastuksessa näkyy vahvasti tarve työmenetelmien jatkuvalla kehitykselle.

Lainsäädännön tarjoamista palveluista valmennus on yksi keskeisimmistä, mitä itsenäistyvä nuori tarvitsee. Valmennus vahvistaa vammaisen henkilön itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja ja itsenäisyyden edellytyksiä tavoitekeskeisesti (STM, 2023). Taitojen opettelun seurattava tavoite on vahvistaa toimintakykyä elämän muutostilanteissa. Taitoja ovat esimerkiksi ympäristön hahmotus, kodinhoito, tekniset laitteet, kommunikaatio ja vuorovaikutus. Kaikkien näiden hallinta liittyy erittäin vahvasti aikuisuuteen siirtymiseen. Valmennus on määritelty nimetyksi osaksi palvelukokonaisuutta vasta uudistuksen jälkeen (STM, 2023). Myös vammaisen henkilön perhe saa jatkossa lisää oikeuksia tukemiseen, kuten kommunikaatio-ohjausta ja valmennusta elämäntilanteisiin. Merkillepantavaa on, että valmennus voi olla monialaista ja vaatia yhteistyötä sekä terveysalan että opetusalan ammattilaisten kanssa.

Yhteistyö ammattilaisen kanssa kokee myös murrosta vammaisen henkilön oikeuksissa. Vammaispalvelulakiin (675/2023, 2. luku § 11. mom.) on asetettu henkilökohtaisen avun työnantajamalli, jossa vammaisen henkilö toimii itse työsopimuksen mukaisesti avustajansa työnantajana. Työnantajalle on annettava riittävä ymmärrys työnantajan vastuusta ja tämä edellyttää valmiuksia itsenäiseen päätöksentekoon, suostumukseen ja vastuuseen. Työnantajamallia on kuitenkin kritisoitu esimerkiksi liian vastuuttavana (YLE, 2023). Uutta lainsäädännössä on myös momentit tuetusta päätöksenteosta. Uudistuksessa

vahvistetaan vammaisen henkilön lainsäädännöllinen oikeus saada tukea päätöksentekoon itseensä ja arkeensa liittyvissä asioissa. Tämä vaatii riippumatonta tukihenkilöä, jolla on asianmukainen tietämys asiakkaan kommunikaatiokyvystä. Jaetussa päätöksenteossa korostuu asiakkaan ja ammattilaisen välinen dialoginen suhde ja orientaatio yhteistyöhön (Martin & Romakkaniemi, 2021, s. 216).

Vammaisille tarjotaan yksilölliset palvelut yhdenvertaisesti suhteessa sekä vammattomiin henkilöihin että toisiin vammaisiin henkilöihin. STM:n toimeenpanokoulutuksessa painotetaan yhdenvertaisuuden määrittä niin, että se ymmärretään yksilöllisinä palveluina, ei tasan jakamisena. Vammaisten henkilöiden tietoisuus tästä periaatteesta on merkityksellistä. Vammaisen nuoren tekeminen tietoiseksi sekä palveluoikeuksista että oikeuksien arjessa konkretisoinnista vaatii yksilöllistä ymmärrystä mm. kognitiivisesta kehityksestä sekä puheen ymmärryksestä ja tuottamisesta (Martin & Romakkaniemi, 2021, s.228–231). Jos itsemääräämisoikeuden toteutuminen edellyttää erillisiä toimenpiteitä, on ne kirjattava asiakassuunnitelmaan (STM, 2023). Tämä on perusta itsemääräämisoikeuden ja sitä kautta osallisuuden toteutumiselle (THL, 2023).

Epävarmuus vammaispalvelulain ajallisuudessa on aiheuttanut vammaisjärjestössä huolta ja kannanottoja (YLE, 2023). Kehitysvammaisten tukiliitto ry (2023) on uutisoinut, että lain voimaantulon lykkäämisellä hallitus tekisi yli kolmenkymmenen miljoonan euron säästöt, mutta vasta lain toimeenpanon jälkeen Suomi noudattaa todenmukaisesti yleissopimusta vammaisten henkilöiden oikeuksista. Järjestöjen kanta on se, että vammaisten oikeudet eivät voi olla Suomessa säästökohde (YLE, 2023).

3.2 Oppivelvollisuuslaki ja sen muutokset

Oppimisvelvollisuus on kokenut Suomessa paljon muutoksia sen sadan vuoden aikana, kun sitä on toimeenpantu (Varjo, 2021). Laki oppivelvollisuudesta

asetettiin alun perin vuonna 1921, jossa se säädettiin Suomen kansalaisten henkilöiden lasten kansakoulun tieto- ja oppimäärän saavuttamiseksi (eduskunta.fi, 2016). Alun oppimisvelvollisuudesta oli vapautettu lapsia muun muassa liian pitkän koulumatkan takia. Eduskunnan arkistoiman lakisäädöksen mukaan oppilaat, joilla oli oppimisvaikeuksia, olivat huomioitu lainsäädännöllisesti, mutta heistä käytettiin täysin vanhentuneita termejä ja lainsäädännössä annettiin lähinnä velvollisuusvapautuksia tukitoimien sijaan. Viisikymmentä vuotta sen jälkeen 1970-luvun peruskoulu-uudistus yhtenäisti peruskoulun yhdeksänvuotiseksi, tietopainotteiseksi kokonaisuudeksi, johon myös oppivelvollisuus asettui (Varjo, 2021). Varjo kuvaa, että oppimisvelvollisuudesta vapauttaminen hävisi käytännöstä myös erityisryhmien kohdalla jo 1980-luvulla.

Uudistettu oppivelvollisuuslaki astui voimaan 1.8.2021 (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 6. luku § 25. mom.). Keskeisimpiä muutoksia oppivelvollisuudessa on koulutustasovelvoitteen nouseminen toiselle asteelle perusasteen sijasta. Oppivelvollisuus päättyy joko toiselta asteelta valmistumiseen tai siihen, että nuori saavuttaa 18. ikävuoden (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 1. luku § 2. mom.). Toisen asteen koulutus on maksutonta (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 3. luku § 16. mom.). Oppimisen täytyy edistyä oman opetussuunnitelman mukaisesti ja oppivelvollisen huoltajalla on siitä valvontavastuu. Perusopetuksen järjestäjä on vastuussa toisen asteen koulutukseen hakemisesta ja koulutuksen järjestäjä valvoo opintojen edistymistä opiskelijakohtaisesti (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 3. luku § 9.–14. mom.).

Erityispedagoginen näkökulma on erittäin merkityksellinen, kun miettii erityisryhmään kuuluvan nuoren yhteiskuntaan kiinnittymistä. Uudistetun lainsäädännön mukaan kaikki Suomessa vakinaisesti asuvat alle 18-vuotiaat ovat oppivelvollisia (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 1. luku § 2. mom.). Lainsäädännössä määrätään oppivelvollisuuden tavoitteet, soveltamisala, suorituksen kulku ja sen valvonta. Oppivelvollisuuden tavoite on turvata kaikille perusosaaminen, nostaa koulutustasoa ja lisätä tasa-arvoa ihmisten kesken. Oppivelvollisuuden pidentämisellä tavoitellaan yhteiskunnallisten väliinputoajien määrän laskemista Suomessa, sillä peruskoulun päättötodistus ei ole riittävä

työmarkkinoilla (YLE, 2019). Suhdanne sosiaalipalveluihin on selkeä, sillä tar-koitusperä juurtuu lasten ja nuorten hyvinvoinnin parannustoimiin.

Oppivelvollisuuslaissa määritellään myös koulutuksen maksuttomuus. Toisen asteen koulutus ja siihen tarvittava materiaali, kuten ammatillisten tutkintojen työvälineet tai ylioppilastutkinnon kirjaoppimateriaali on nykyään nuorille mak-sutonta (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020 4. luku § 16. mom.). Uutisointi oppi-velvollisuuden muutoksista on ollut osittain skeptistä. Muutos vaikuttaa kun-nallisten organisaatioiden rahoitukseen ja julkiseen talouteen vahvasti (YLE, 2019). Uudistus vaatii YLEn tekemän selvityksen mukaan miljoonien eurojen lisäsjoitusta koulutukseen, mutta pitkäaikainen hyöty on kuvattu myös talou-delliseksi. YLE uutisoi, että vuonna 2022 tekemänsä haastattelututkimuksen mukaan lakiuudistus toi pedagogiseen työhön lisää tehtäviä, mutta ei resurs-seja (YLE, 2022).

Lainsäädännössä on liikkumavaraa erityisryhmien yksilöllisiä suoritusvalmiuk-sia varten. Oppimisvelvollisuuden täytyminen seurataan lain nimissä henkilö-kohtaisen opintosuunnitelman mukaan (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020 2. luku § 6. mom.). Laista on siten pääteltävissä mahdollisuus oppimiseen yksilöllisten ominaisuuksien ja valmiuksien perusteella. Työhön ja itsenäiseen elämään valmistava koulutus on rinnastettu ammattikoulutukseen (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020 3. luku § 15. mom.). Lain mukaan soveltuvan opiskelupaikan hake-misessa on otettava huomioon erityisen tuen tarve tai vaativan tuen tarve. Suomessa on ammatillisia erityisoppilaitoksia, joiden ammattilaiset ovat eri-koistuneet erityistuentarpeeseen vastaamiseen nuorten opiskelussa (Luovi, 2023). Oppivelvollisen suoriutumisesta on huolehdittava pedagogisella suun-nitelmalla, mikäli suoriutumiselle on esteitä (Sandberg, 2021, s. 33–35). Myös opintojen maksuttomuutta on mm. oppimisvaikeuksien nojalla mahdollisuus pi-dentää (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020 4. luku § 17. mom.). Vastuu oppivel-vollisen suoriutumisesta on jaettu perusopetuksen järjestäjälle, toisen asteen koulutuksen järjestäjälle ja huoltajalle (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020 3. luku).

Pedagogisella tuella on suuri merkitys oppivelvollisuuden suorittamisessa, mutta lakiuudistus ei kuitenkaan koske pelkästään kasvatusalan

organisaatioita, vaan erityisryhmien kohdalla myös jokaisen muun elämänalueen tukitarpeen palvelua. Pedagogisella suunnitelmalla voidaan katsoa olevan yhteys mm. asumisjärjestelyihin ja työllistymisen tukeen. Sandbergin (2021, s.47–49) mukaan esim. erityisen tuen päätöksen saaneelle oppilaalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämisen suunnitelma. Tämän kokonaisvaltaiseen tukeen täytyy ottaa huomioon sekä pedagoginen yhteistyö, että moniammatillinen yhteistyö sosiaalipalveluiden kanssa, mitä oppilas mahdollisesti käyttää. Oppimisvelvollisuus on mahdollista keskeyttää pitkäaikaisen vamman perusteella (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020 2. luku § 7. mom.). Lainsäädännöllistä vapautusta oppivelvollisuudesta vammaisuuden perusteella ei kuitenkaan ole olemassa.

Erityisryhmien opiskeluelvoitteella on vahva yhteiskunnallinen relevanssi. Opetus on aina tavoitteellista ja ratkaisukeskeistä toimintaa, jota tehdään vahvistamaan oppijan vahvuuksia ja ylitsepääsemään vastoinkäymisiä (Sandberg, 2021, s.66). Oppivelvollisuuslaki ja vammaispalvelulaki jakavat tavoitteen tasa-arvosta. Oppivelvollisuuden toi tukivelvoitteen myös toiselle asteelle (Sandberg, 2021, 54–60). Tämän voi nähdä tukevan vammaisten henkilöiden mahdollisuutta saavuttaa tasa-arvo koulutustasossa. Toisena esimerkkinä itsenäiseen arkeen liittyvien taitojen opiskelu, joita moni vammaisen nuori tekee, linkittyy vahvalla tavalla vammaispalvelulain uuteen säädökseen valmennuksesta, jossa määräaikaisena palveluna vammaisen nuori opiskelee tiedollisia ja toiminnallisia taitoja itsenäiseen elämään valmistuen (Vammaispalvelulaki 675/20232. luku § 7. mom.). Se tukee oppimisvelvollisuuden lainsäädännöllistä tavoitetta perusosaamisen täyttymisestä jopa tarkoituksenmukaisimmalla tavalla.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellinen projekti. Tutkimuksellisen projektin metodiksi tulee laadullinen tutkimus, jossa laaditaan henkilöhaastatteluja. Henkilöhaastatteluja toteutetaan vammaispalveluja tarjoavissa yksiköissä ja organisaatioissa. Haastattelut kohdistuvat ammattilaisiin, jotka tietävät yksikönsä tai organisaationsa muutosprosesseista eniten tai ovat olleet niiden suunnitelmien laatimisessa mukana. Haastateltava ammattilainen on yksikön esihenkilö tai muu organisatorinen työntekijä, joka vastaa asiayhteyteen liittyvistä palveluista. Tutkimukseen on otettu mukaan myös kasvatusalan ammattilainen, joka tarjoaa erityispedagogista näkökulmaa. Pedagogista näkökulmaa tutkitaan sosiaalialan kontekstissa huomioiden alojen eroavaisuus. Opinnäytetyössä on tarkoitus saada vastauksia tutkimuskysymyksiin mahdollisimman moninaisista työtehtävistä. Tarkoituksena on haastatella ammattilaisia mm. vammaispalvelujen asumisessa ja päivätoiminnassa, kuin myös erityisryhmien opinto-ohjauksessa. Haastattelussa käytetään runkoa (LIITE 2), joka sovelletaan ja toteutetaan haastateltavan tahon ominaisuuksien mukaan. Esimerkkinä tästä kysymys asumispalveluista tulee vain asumispalveluita tarjoavan tahon haastatteluun. Haastattelukohtaiset kysymykset on merkitty sulkuviivoilla.

Opinnäytetyön tutkimuksen tarkoitus on vastata seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia muutoksia oppivelvollisuuden pidentyminen ja vammaispalvelulain muutos ovat tuoneet vammaisnuorisotyössä työskentelevän ammattilaisen työnkuvaan?
- Millä tavalla nämä muutokset näkyvät konkreettisessa työskentelyssä?
- Millainen vaikutus lainsäädännöllisillä muutoksilla on ollut nimenomaan erityisryhmään kuuluvan nuoren oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyen?

Tutkimuksen kohde on osaltaan yksikön tarjoamat palvelut ja työskentelymenetelmät. Opinnäytetyöhön tulee myös muiden nuorisolle vammaispalveluja tarjoavien yksiköiden ja organisaatioiden työstä tehtävä selvitys. Nämä tarjoavat vertailunäkökulmaa ja parempaa yleiskuvaa objektiivisesta tasosta. Tilaava yksikkö on työelämäyhteistyöhön otollinen, koska se tarjoaa useamman eri tyyppin palveluja erityisryhmään kuuluville nuorille. Omaa tietämystäni yksikössä tehtävästä työstä on se, että siihen on tullut muutoksia näiden lakimuu-
tosten takia varmuudella. Sitä kautta aiheen tutkimiseni on oletetusti hyödyllistä tämän yksikön yhteistyökumppanina. Työelämän todellinen tarve kuitenkin tutkimukselle paljastuu täysin vasta tutkimustulosten analysoinnin vaiheessa.

4.2 Tutkimusmenetelmät ja etiikka

Aineistoa analysoidaan laadullisesti. Laadullisessa tutkimuksessa tarpeen ei ole luoda suurta tutkimusjoukkoa tai tilastollisuutta. (Alasuutari, 1999, s.39). Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykset muodostuvat niin yksityiskohtaisten työmenetelmien ympärille, että kvantitatiivinen tutkimus olisi epäselkeää ja liian pintapuolista. Kun kyse on laadullisesta tutkimuksesta, havaintojen yhdistämisessä lähtökohta voi olla ajatus siitä, että aineistossa on näytteitä samasta ilmiöstä (Alasuutari, 1999, s. 40). Saatua tutkimusaineistoa kytetään tämän opinnäytetyön taustaan tekemällä niistä keskinäinen vertailu ja arvioimalla tutkimuskysymysten merkityksellisyyttä aineistonkeruun jälkeen. Tässä tutkimuksessa on myös erityisen tärkeää huomioida, että analyysi ei koostu pelkästään yhtäläisyyksien ja erojen arvioinnista, vaan saman teeman eri ilmentymien muodostumista yhdeksi loogiseksi kokonaisuudeksi.

Analyysivaiheessa voidaan edetä aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti (Elo, ym. 2022, s. 215). Tässä opinnäytetyössä tarkoitus on edetä deduktiivista lähtökohtaa käyttämällä, missä Elon ym. (2022, s. 216) mukaan analyysiluokittelu rakentuu aineistosta vasta sen tarkastelun jälkeen. Aineisto ryhmitellään

näihin pääluokkiin, joista muodostuvat haastattelun tulokset. Tässä opinnäytetyössä aineiston ja teorian yhteys on merkityksellinen ja osa tutkimusta.

Haastattelussa kartoitetaan yksikön tai organisaation konkreettisia työskentelymuutoksia, mitä tulee 2020-luvun alkupuolen lakimuutoksiin koskien vammaispalvelujen nuorisoasiakkaita. Henkilöhaastattelun teema muodostuu tästä tutkimuskysymyksestä, ja kaikki haastattelukysymykset muodostetaan pyrkimään havainnollistaa sitä. Variaatioita haastattelutilanteeseen muodostuu mahdollisesti siitä, mitkä työskentelytapoihin liittyvät kysymykset ovat olennaisia missäkin yksikössä tai organisaatiossa. Hankittavan aineiston ominaisuus on laadullinen. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena ja argumentaatioita ei voida rakentaa objektiivisten erojen suhteen (Alasuutari, 1999, s.38). Henkilöhaastatteluista saatu aineisto on yksikökohtaista, ja sen on tarkoitus ilmentää konkreettisia muutoksia, ei määrätä niitä.

Tutkimusprosessi on lineaarinen ja selkeä. Valittu menetelmä paljastanee selkeimmin tapauskohtaisesti sitä, miten muutosprosessit ilmenevät konkreettisesti työskentelyssä. Teemahaastattelun voidaan nähdä sisältävän syvällisen ja kokonaisvaltaisen katsauksen elementin, mikä antaa tilaa perehtyä erityisryhmien kanssa tehtävän työn muutoksien vaikutuksiin. Kvalitatiivisen tutkimuksen hyöty olisi ollut ilmentää muutoksia suuremmalla mittakaavalla niin, että niistä voisi vetää yleistäviä johtopäätöksiä vaikkapa yhden maakunnan tai hyvinvointialueen tilanteesta. Koen, että on kuitenkin otollisempaa perehtyä syvällisemmin ja kokonaisvaltaisemmin esimerkkikohtaisesti tietyn yksikön tai organisaation toimintaan. Se on keino löytää syviä, puhuttelevia vaikutuksia ja osoittaa työskentelyn jatkuvaa kehitystä läheiseltä tasolta. Toivon menetelmän näyttävän, millainen haaste vammaisalalle ja koulujen erityiseen tukeen asetetaan yhteiskunnallisessa kehityksessä ilman kompromisseja arvoille, joiden pohjalle ne on rakennettu.

Tutkimuksen eettisyys on otettu muun muassa seuraavasti huomioon; se kohdistuu vammaisen henkilön oikeuksiin ammattilaisen orientaation ja vastuun näkökulmasta. Tutkittavan oikeutta määrittää itse se, minkä tiedon jakaa, on

kunnioitettava (Kuula, 2006, s.64). Kuulan mukaan tutkimuksessa on tärkeää, että tutkimuksen lopputulos vastaa sen esiteltyä tarkoitusta, mitä tulee sovit- tuun menettelyyn. Sen takia sitoudun tutkimuksessani harkittuihin päätöksiin. Tutkittavia tahoja informoidaan tutkimuksen tavoitteista ja tarkoituksesta sekä sen kulusta avoimesti. Tutkittavia henkilöitä informoidaan sekä suullisesti että kirjallisesti. Jokainen tutkittava allekirjoittaa suostumuslomakkeen (LIITE 1), jossa kuvataan tutkimuksen luonne. Varsinaisessa haastattelutilanteessa jokaisen kysymyksen tarkoituksenmukaisuus ja pyrkimys voidaan tarvittaessa perustella.

Henkilöhaastatteluista saatu aineisto litteroidaan ja merkityksellisimmät ydin- asiat koostetaan yhteen johtopäätöksiä varten. Litterointi tehdään yleiskieli- senä. Kerättävässä aineistossa tutkitaan asiakkuuden luonnetta vain sen suh- teellisessa yhteistyökumppanuudessa ammattilaiseen. Tätä orientaatiota tu- kee se, että muun muassa sitä vammaispalvelulaki on uudistunut vahvista- maan (esim. THL, 2023). Tutkimuksen tarkoitus ei ole kerätä tietoa yksittäisistä henkilöistä tai asiakkuuksista. Haastattelu rakennetaan sen varaan, että yksi- tyiselämään tai salassapitovelvollisuuden nimissä olevaa tietoa ei jaeta. Luot- tamuksellisuuteen liittyvät asiat käsitellään jokaisessa haastattelutilanteessa.

5 TULOKSET

5.1 Analyysin kulku

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli muodostaa kokonaisuus vammaisten nuorten kanssa tehtävän tukityön kentällä tapahtuvasta muutosvirrasta. Tavoite oli ilmentää muutoksia sekä lainsäädännössä että konkreettisesti työskentelyssä. Tutkimuksessa haastateltiin kolmea vammaispalveluissa esihenkilötehtävissä toimivaa henkilöä ja yhtä koulussa toimivaa kasvatusalan ammattilaista. Laadulliselle tutkimukselle ominaisesti haastatteluaineiston analyysissä edettiin deduktiivisesti, eli tulosten pääluokat muotoiltiin saadusta aineistosta.

Haastattelujen nauhoitettu aineisto litteroitiin, eli nauhoitetut vastaukset haastattelurungon kysymyksiin kirjoitettiin puhtaaksi Microsoft Word-tiedostolle. Litteroinnin yhteydessä aineisto luettiin läpikotaisin useaan kertaan. Litteroinnin aikana analyysin alustavat pääluokat olivat haastattelurungon (LIITE 1) eri kysymysosiot. Litteroinnissa nousseiden selkeiden aihepainotuksien pohjalta tutkimukseen muodostettiin analyysia varten tarkat pääluokat. Tutkimuksessa nousseet teemat näkyivät näissä aihepainotuksissa. Pääluokkien muodostumista ohjasi sen lisäksi tutkimuskysymykset. Analyysin aikana tutkimuskysymykset luettiin myös moneen kertaan ja niiden suhdetta pääluokkiin arvioitiin niin, että tutkimuksen tulokset eivät erkaantuneet tutkimuskysymyksistä.

Pääluokat muotoutuivat valmiiksi kokonaisuuksiksi, kun niihin ryhmiteltiin aineistoa. Haastattelujen jokaista vastausta tarkasteltiin sen kontekstissa. Vastauksien merkitystä ja pääluokkiin sijoittumista arvioitiin tutkimuksen kokonaiskuvan kannalta. Tutkimukselle epäolennaisimmat vastaukset rajattiin analyysivaiheessa pois, eli ne poistettiin tiedostosta. Aineiston ryhmittely tapahtui siirtämällä haastattelun aineisto pääluokkien alle käyttämällä copy-paste-toimintoa ja pelkistämällä lauseet niiden perusideaan. Perusideaan pelkistämisessä käytettiin paljon harkintaa niin, että pelkistetyt perusideat eivät menettäneet alkuperäistä tarkoitustansa ja kontekstiansa.

Taulukko 1: Aineiston analyysi

Tutkimus	Pääluokka	Yläluokka	Alaluokka	
Sosiaaliammattilaisen työnkuvan muutokset vammaisnuorisotyössä	Asiakkuuden ominaisuudet palvelukokonaisuudessa	Yksilöllisyys	Asiakkaan kuuleminen	
			Yksilöllistämisen työllistävyys	
			Yksilöllisyyden vaikutus hyvinvointiin	
		Asiakkuuden laajuus	Asiakkaan läheiset	
			Omaisten ja läheisten hyvinvointi	
		Haasteita asiakkuudessa	Haastava käyttäytyminen	
			Asiakkaan jaksaminen	
		Kehitystä tukeva polku uudistusten äärellä	Jatko peruskoulusta	Valmennus
				Alueellisuusongelma
	Asiakasmäärät			
	Toinen aste			
	Päivä- ja työtoiminta			
	Asiakkaan ominaisuudet		Tarve pitkäjänteisyydelle	
			Toiminnan arvo hyvinvoinnille	
	Muutosten merkitys työnteossa		Työnteon muutokset	Ammattinimikkeet
				Toimintatapojen vakaus
		Säästöjen rooli		
		Työn mielekkyys	Selkeä perustettava	
			Suunnitelmallisuus	
		Lainsäädännön merkitys	Struktuuri	
			Ideologia	

Analyysissa nousseet teemat on kuvattu taulukossa 1. Analyysivaiheessa tutkimuksessa esiintyi paljon teemoja painotuserojen takia. Ensimmäistä pääluokkaa varten haastatteluissa tuli esille asiakkaan ominaisuuksia ja työnteon lähtökohtia, kuten yksilöllisyys, asiakaslähtöisyys ja muutosvirta asiakkuuden haasteissa. Asiakkaan ominaisuudet laajenivat analyysivaiheessa koskemaan yhdestä henkilöstä laajempaa systeemiä, mistä asiakkuus muodostuu. Tämä laajeneminen tapahtui haastateltavien tarjoamista ennalta odottamattomista näkökulmista, jotka paljastuivat ryhmittelyn aikana.

Toista pääluokkaa koskien vammaisten nuorten kehitystä mahdollistavat tukipalvelut ja -organisaatiot muodostuivat analyysissa lineaariseksi kokonaisuudeksi. Pääluokassa esiintyi myös tukitoimia haastavia tekijöitä, kuten alueelliset haitat. Kolmas pääluokka muodostui kolmannelta tutkimuskysymyksestä koskien uudistusten merkityksellisyyttä. Merkityksellisyydestä nousi haastattelussa paljon ennalta odottamatonta näkökulmaa, mikä muodostui ryhmitellyssä selkeäksi, tärkeäksi pääluokaksi. Kolmannessa pääluokassa työnkuvan ulottuvuudet muotoutuivat selkeimmin asiakkaasta tai hänen ominaisuuksistaan irrallisena.

Ryhmittelyn jälkeen tutkimuksen oleelliset asiat kirjoitettiin lopuksi tekstimuotoon opinnäytetyön tuloksiin. Perusideat yhdistettiin saman pääluokan kontekstiin virkkeiksi. Tulosteksti on kokonaisuutta kaikkien haastateltavien vastauksista. Pääluokittain haastattelun aineisto on siten koottu kokonaisuutena ja tarkoituksenmukaisuus mielessä pitäen. Analyysin jälkeen sekä nauhoitetut äänitiedostot että Microsoft Word -tiedosto, jossa litterointi oli, hävitettiin.

5.2 Asiakkuuden ominaisuudet palvelukokonaisuudessa

Tutkimuksen aineisto jakautui kolmeen selkeään alaluokkaan, joissa käsiteltiin asiakkuuden laajuutta, yksilöllisyyttä ja haasteita. Yksilöllisyys oli ehdottomasti vahvin haastatteluissa korostuva työskentelyn ominaisuus. Haastateltavien mukaan yksilöllisyyden lähtökohta on arjen asioissa kuunteleminen sekä

tarpeiden tunnistaminen. Tukeen käytetään paljon aikaa ja harkintaa. Palvelujen yksilöllistäminen korostui haastatteluissa muutossuuntana positiivisesti sosiaalipuolella. Yksilöllisen toiminnan kehitys nähtiin pääosin kokonaistuvana asiakkaan ymmärryksenä ja työnteon mukautumisena asiakkaiden ominaisuuksien mukaan. Tämä linkittyy suoraan vammaispalvelulain uusiin asetuksiin liittyen muun muassa päätöksentekoon ja osallisuuteen. Palveluissa koettiin, että mitä asiakaslähtöisempää se on, sitä hyvinvointia rakentavampaa ja merkityksellisempää. Kaikki haastateltavat tahot kokivat, että laillisten uudistusten hakema suunta nuorten yhdenvertaisuudelle ja yhteiskunnalliselle kiinnostumiselle on se suunta, mihin kehityksen tuki on menossa. Työskentelyssä tarvitaan kuitenkin henkilökohtaisten ominaisuuksien mukaista harkintaa.

Haastateltavat kokivat, että asiakkaan oma rooli ei ole kokenut muutosta uudistuvissa rakenteissa. Työssä ei lähtökohtaisesti vastuuteta asiakasta johonkin, mihin hän ei kykene. Tämä tietysti vaatii hyvää, laajaa tietämystä siihen, mihin asiakas kykenee taitojensa, ominaisuuksiensa ja motivaationsa perusteella. Haastatteluissa mainittiin, että se, että jokaisella on oikeus johonkin, ei välttämättä tarkoita, että se on hyvinvointia edistävää, jos taidot eivät riitä toimintaan tai oppimiseen. Jos taidot eivät riitä, voisi ajan käyttää myös mielekkäämpään asiaan. Jos jostakin oikeuksista ei hyödy taitojen tai toimintakyvyn rajoituksien takia, voi palvelulla olla jopa hyvinvoinnille negatiivinen vaikutus.

Vammaisten nuorten yksilöllinen kehitys on kasvatustalouden organisaatioissa erittäin vahva aihe. Nuorten opetusta kohdennetaan eri tavoin. Yksilöllistetyt, tarpeesta lähtöisin olevat tavoitteet tukivat oppimista vahvemmin, kuin erittäin matalat, mutta jokaiselle mahdolliset yhteiset tavoitteet, kertoi haastateltava. Yksilöllistäminen kasvatuksellisessa, pedagogisessa kehityksessä on tärkeää, mutta se työllistää kasvatustalouden ammattilaisia suuresti.

Kasvatustaloudella opetussuunnitelmat koettiin aiemmin enemmän yksilöllisyyttä tukeviksi. Haastateltava ammattilainen ilmaisi, että organisaatioissa korostetaan perustavaa yleisen tason suoriutumista yksilöllisten, asiakkaalle itselleen sopivien tavoitteiden sijaan. Näiden puuttumisella on oppimiselle ja kehitykselle, ja sen tuelle negatiivinen vaikutus. Jos oppiaineita ei yksilöllistetä, saavat

luokkakoot olla isompia, mikä korreloi yksilöllistämisen mahdollisuuden kanssa vielä negatiivisemmin. Oppimisessa on siten paljon kehitettävää vammaisten nuorten kohdalla.

Haastavaan käytökseen ja vaativaan tukeen vastaava työote nähtiin laajasti korostuvan merkitykseltään. Usean haastateltavan henkilön mukaan haastava käytös ja mielenterveyden haasteet koetaan monessa sosiaalipalvelussa kasvavana huolena. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja asiakkaiden turva periaatteena katsotaan periaatteeksi, jonka jatkuvuuden säilyttämiseksi ja takaamiseksi palveluita tulisi kehittää. Aihe liittyy vammaispalvelulainsäädäntöön erityisen vaativasta tuesta, joka on erikseen mainittu ja vahvistettu uudistuksen myötä osaksi lain velvoittamaa palvelurakennetta.

Myös asiakkaan jaksaminen on koettu suurena huolena palveluissa. Muutosta työssä aiheuttaa se, kuinka paljon asiakas jaksaa ottaa palvelua vastaan ja millä määrällä palvelua on nuorelle hyvinvointia edistävä vaikutus. Esimerkkinä haastatteluissa mainittiin, kuinka pitkä päivä nuorelle tulee sekä koulun että sosiaalistavan koulun ulkopuolisen toiminnan summana. Tämä kuormittaa ja väsyttää varsinkin, jos nuori on kuormitukselle altis. Työtä oli kuitenkin kehitetty esimerkiksi jalkautuvalla toiminnalla, joka poistaa palvelusta liikkumisen tai vieraiden tilojen kuormituksen. Merkityksellisenä kuormitusta ehkäisevänä tekijänä nähtiin myös asiakkaan vahvuuksista ja hänen motivaatiostaan lähtökohtaisin oleva toiminta.

Vammaistyön suurena tavoitteena nähtiin itsenäistyminen, joka korostuu varsinkin nuorten kanssa tehtävässä työssä tilasuunnittelusta lähtien. Ammattilaiset kokivat, että asiakkuus laajenee vammaisesta henkilöstä palvelun vastaanottamisen kontekstissa luonnollisesti myös hänen läheisiinsä, omaishoitajaan tai muihin rinnalla kulkijoihin. Haastattelussa ilmaistiin, että huoltajien väsyminen johtaa ongelman laajenemiseen. Ammattilaisten kokemus oli muun muassa se, että ilman riittävää tukea ja apua esimerkiksi haastavan käyttäytymisen ennaltaehkäisyyn ja siihen vastaamiseen omaisen voimavarat tukeen voivat ehtyä ja nuori tarvita jatkossa yhä enemmän palveluita. Haastateltava ilmaisi muun muassa, että työntekijän tulisi palvelussa ymmärtää myös, mitä

asiakkaan omainen tarvitsee ja miten palvelu vaikuttaa hänen jaksamiseensa. Asiakkaan tukeminen katsottiin omaisen tukemiseksi, ja sama pätee myös toisin päin.

5.3 Kehitystä tukeva polku uudistusten äärellä

Tässä pääluokassa tulokset ilmenivät opinto- ja palvelukokonaisuudessa tietynlaisena polkuna, joka on yksilöllinen kullekin nuorelle. Tutkimushaastattelussa tuli ilmi, että koulussa hankitaan opiskelupaikkoja nuorille. Oppivelvollisuuden pidentymisen myötä jokaiselle lähtökohtaisesti etsitään jatko-opiskelupaikka. Aiemmin trendinä oli se, että usea päättää opintonsa ja jatkaa joko työ- tai päivätoimintaan. Haastateltava kasvatustieteen ammattilainen kertoi, että hyvin harvasta nuoresta haetaan oppivelvollisuudesta vapautusta vammaisuuden perusteella. Haastattelusta tuli ilmi, että moni vammaisen nuori silti hakee oppivelvollisuuden päättämistä tai lykkää jatko-opiskelun aloitusta, kunnes oppivelvollisuus päättyy ikävuoden perusteella. Lykkäys ei kuitenkaan ole koulun tahto, vaan lähtökohtaisesti jokaiselle haetaan jatko-opiskelupaikkaa.

Haastateltava mainitsi, että jokaisella nuorella ei ole oikeutta iltapäivätoimintaan sosiaalipuolen palvelu-uudistusten myötä. Nykyään sitä varten vaaditaan erillinen päätös. Jokaisella opiskelevalla nuorella on HOJKS, yksilöllinen opiskelusuunnitelma. Tarpeen vaatiessa myös sosiaalitoimesta voidaan osallistua tämän opiskelusuunnitelman laatimiseen. Suunnitelmat ovat kuitenkin lukuvoimattaisia. Pitkän tähtäimen suunnitelmat ovat enemmän opillisia kuin konkreettisia.

Jos nuori ei saa opiskelupaikkaa, koulu voi hankkia yhdessä huoltajan kanssa jonkin vaihtoehdon, esimerkiksi työtoiminnasta. Tämä voidaan joskus joutua hoitamaan hyvin kiireellisestikin. Työtoimintapaikkoja suunnitellaan ennakkoivasti, yhteistyössä kasvatustieteen organisaatioiden ja sosiaalitoimen välillä. Yhteistyö koulun ja sosiaalitoimen välillä näkyy myös siinä, miten sosiaalitoimen yksiköissä voidaan toteuttaa työharjoitteluita tai TET-jaksoja. Sekä opetus- että sosiaalipuolella ilmaistiin tarvetta palvelujen määrän lisääntymisestä

esimerkiksi asiakasmäärien kasvun takia. Muun muassa Suomen alueelliset erot nousivat selittäväksi tekijäksi. Vammaisilla nuorilla Satakunnassa on vähemmän tuentarpeeseen vastaavia jatkokoulutusmahdollisuuksia, kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla tai muilla suuremmilla paikkakunnilla. Ongelma korostuu varsinkin oppivelvollisuuden pidentyessä.

Vammaisuuden takia nähtiin nuoren mahdollisuudet ulkopaikkakunnalle muuttamiseen olevan usein huonot. Lapsille ja nuorille suunnattuja palveluja katsottiin tarvittavan myös sosiaalitoimessa lisää. Nuorten päivätoiminnassa sen sijaan ei nähty suurta muutosta oppivelvollisuuden uudistusten takia. Päivätoimintaan mennään usein opiskeluiden jälkeen muun muassa työelämän kuormittavuuden takia. Nuoren ikä aiheuttaa rajoitteita joillekin palveluille ja rakenne koetaan siinä suhteessa hyvin tiukaksi. Nuoren katsottiin hyötyvän pitkäjänteisestä ja pysyvästä toiminnasta, joka ei pääty iän perusteella.

5.4 Muutosten merkitys työnteossa

Työ nähtiin pääosin positiivisena ja tarkoituksenmukaisuutta ajavana sekä opetuksessa että palveluissa. Työ nähtiin mielekkäänä ja tärkeiksi nykyajan työskentelyssä koettiin selkeät tavoitteet ja perustehtävän täyttämiseen pyrkiminen.

Muutokset ilmenivät konkreettisesti työskentelyssä monella eri tavalla. Kasvatusalalla koettiin kirjallisten töiden ja dokumentoinnin tuoneen lisätyötä. Lakimuutokset ovat tuoneet mukanaan tarpeen mm. pedagogisille selvityksille. Työn muutokset koettiin joskus äkillisinä, eikä tuen määrä ole välttämättä kovin suurta. Töiden lisääntyessä aika tehdä niitä ei usein lisäännä. Hyvinvointialueelle siirtyminen on aiheuttanut tarvetta palvelujen uudestaan järjestelylle sosiaalitoimessa monella tapaa. Sosiaalitoimessa mm. ammattinimikkeisiin ja niihin kiinnittyviin työtehtäviin on tullut tarkennusta viime vuosina. Eri alojen ammattilaisten, esimerkiksi sairaanhoitajan, sosionomin ja lähihoitajan, tehtäväkuviin tehdään erontekoa.

Vammaispalvelulain uudistuksen näkyvyys jäi pieneksi sosiaalipalvelujen yksiköissä sen uutuuden ja lykkääntymisen vuoksi. Tutkimukseen osallistuvat ammattilaiset eivät kokeneet lainsäädännön muuttavan vahvasti jo olemassa olevia prosesseja. Säästökysymykset aiheuttivat kuitenkin huolta palveluissa, sillä vammaispalvelulain uudistuksen nähtiin aiheuttavan lisäkustannuksia hyvinvointialueen vammaispalveluihin. Toiminta sosiaalipalveluissa näkyi pääosin vakaana, eikä lainsäädännölliset uudistukset näkyneet haastattelun tuloksissa vahvasti. Useammat vammaispalvelulaissa esitetyt lainsäädännölliset palveluvelvoitteet, kuten tuettu päätöksenteko, näkyivät työnteossa jo pitkän aikaa järjestettynä palveluna. Tuettuun päätöksentekoon liittyvät työmenetelmät ja -välineet ovat jo vakiintuneet osaksi työskentelyä. Tuettuun päätöksentekoon liittyvään työskentelyyn katsottiin liittyvän vahvasti muun muassa myös asiakkaan päätöksentekoon motivoiminen, jos hän ei ole siihen ennalta tottunut. Työotteisiin kuuluu myös asiakkaan ja hänen oman parhaansa kokonaisvaltainen tunteminen, ettei se mene ristiriitaan asiakkaan päätösten kanssa.

Lainsäädäntö nähtiin luonnollisesti merkityksellisenä työtä ohjaavana tekijänä. Laissa määritetyt arvot nähtiin kuitenkin esimerkiksi apustrukturina, joka muodostaa pohjan toiminnalle mutta ei rajoita sitä. Usean ammattilaisen mukaan sekä toiminta ja lainsäädäntö rakentuvat ideologian ja arvojen pohjalle erikseen ja lainsäädännön velvoittamat arvot eivät ole sitä kautta ainoa peruste toimintamalleihin. Erityisesti nuorten kanssa tehtävässä työssä korostui vastuullisuuden näkökulma, koska toiminnassa muovataan ihmisten tulevaisuutta.

Asiakasmäärän lisääntyminen vaikuttaa asiakkaan mahdollisuuksien lisäksi myös työnteon luonteeseen. Työelämältä vaaditaan paljon ja oikeaoppinen tarpeisiin vastaava osaaminen nähtiin kasvavana tarpeena. Haastateltavat ammattilaiset kokivat tärkeäksi, että asiakkaan tahtoa kuullaan myös jatko-opiskelun asioissa. Itsemääräämisoikeudet linkittyivät sitä kautta vahvasti opipalvelullisuuteen ja sen pituuteen. Uudistukset aiheuttavat tietenkin työssä epävarmuutta siitä, millaisia muutoksia ne tulevat aiheuttamaan ja millä aikataululla. Haastateltavan ammattilaisen mukaan lainsäädännön muutokset ovat olleet ajankohtainen aihe työyhteisössä. Hyöty työyhteisölle on ollut muun

muassa se, miten ne ovat herättäneet työyhteisön ajattelemaan ja tarkastelemaan, mitä lainsäädäntö todella pitää sisällään.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Pääosin positiivinen suunta

Vammaisten nuorten kanssa tehtävän työn suunta nähtiin tutkimuksessa pääosin positiivisena. Lainsäädäntöuudistusten nähdään osallistavan nuoria ja palveluiden vastaavan palvelutarvetta yhä tarkoituksenmukaisemmin. Uudistuksista huolimatta konkreettinen työskentely näkyi työpaikoilla vakaana. Tutkimus osoitti ammattilaisten vastuullisuutta ja ammattimaisuutta omilla työkentillään. Nuorten tuki näkyy perustellusti hyvinvointia tukevana ja asiakaslähtöisenä. Kasvavana huolena voidaan pitää kuitenkin sitä, onko julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla mahdollisuuksia tarjota palveluja sillä mitalla, minkä laki määrittää.

Vammaispalvelulain muutoksessa paljon mielenkiintoa tulee luultavasti herättämään se, muuttuvatko uudistetut lakivelvoitteet omiksi toteutettaviksi palveluiksi tai osapalveluiksi, vai jääkö vastuu yksiköille tulkita lainsäädäntöä omassa palvelutuotannossaan niin, että velvoitteet toteutuvat. Oppivelvollisuuden pidentyminen näkyy resurssien kannalta samalla tavalla, mitä tulee vammaisiin nuoriin. Oppivelvollisuuden pidentyessä, eli toisen asteen ja jatkokoulutuksen tarpeen lisääntyessä myös oppimisen tukiresurssien tarve kasvaa. Opetustoimeen liittyvässä lainsäädännössä tulisi huomioida siinä kaikista haavoittuvaisimmassa asemassa olevat henkilöt. Tukiresursseissa ei saisi myöskään syntyä suuria alueellisia eroja, jotka kasvattavat epätasa-arvoa pienempien ja isompien kaupunkien välillä.

Kaiken kaikkiaan, kun palvelut uudistuvat ja niitä tulee lisää vastaamaan kasvavaa palveluntarvetta, on myös resursointi palvelujen suunnittelulle ja toteutukselle kasvettava. Silti on hyvä nähdä, että muutosten aiheuttamasta huolesta huolimatta toimintaa on pystytty vakauttamaan ja pitämään vakaana yksikkö- ja organisaatiokohtaisesti. Toki tämä vaatii paljon ammatillista osaamista sekä sote-alalla että muualla yhteiskunnassa.

6.2 Ennaltaehkäisevän työn monet muodot

Kun yhteiskuntaa kehitetään uudistuvan lainsäädännön kautta, on muistettava, mitkä tekijät antavat tilaa uusille palveluille ja kokonaisuuksille julkisen budjetin puolesta. Nuorten palvelurakenteisiin kuuluu palveluja, jotka ovat monella tapaa ennaltaehkäiseviä. Vammaisen nuoren tukeen kuuluu suuri määrä osatekijöitä, jotka loppujen lopuksi konkretisoituvat hetkessä tapahtuvaksi toiminnaksi. Täten konkreettinen työskentely ilmentää yhteiskunnan kehitysvaihetta hyvin pienistä asioista lähtien. Asiakkuus on laaja kirjo sekä henkilön että hänen lähipiirinsä ja ympäristönsä elementtejä. Esimerkkinä tästä on tutkimuksessa esiin noussut vammaisen ja hänen huoltajansa suhde, minkä vuoksi palvelun tulisi olla molempien hyvinvointia edistävää niin, että palveluntarve ei laajenisi.

Työyhteisön suunnittelu on osa ennaltaehkäisevää työtä. Työskentelyssä on hyvä pitää mielessä myös työntekijöiden vahvuudet ja heidän hyvinvointiaan edistävät tekijät. Hyvinvoiva työyhteisö tekee tuloksellista työtä. Esihenkilöiden työ vaatii vaivaa suunnitella työtä tukien sekä asiakkaan, että työntekijän hyvinvoinnin edistämistä. Se jättää suunnittelun erittäin yksikkö- ja organisaatiokohtaiseksi, mikä tuo konkretiaan paljon eriäviä lopputuloksia.

Itsensä toteuttamisen mahdollistavat palvelut edesauttavat mielen hyvinvointia, jossa taas näkyy suora yhteys palveluntarpeen määrään. Varsinkin asiakkaan omista vahvuuksista lähtökohtaisin oleva sosiaalistava toiminta on suoraan johdannainen samaan asiaan. Esimerkiksi päivätoiminta nähdään nuoren elämässä lisäarvona, mutta sillä on sosiaalistavana ja asiakaslähtöisenä toimintana erittäin tärkeä rooli ennaltaehkäisevyyden kautta. Kun itsenäistyminen on nuorten kanssa tehtävässä työssä tavoite, on tavoite sitä kautta myös palveluista osittain irtaantuminen. Tällä tehdään yhteiskunnassa säästöjä. Kun tulentarpeeseen vastataan pitkän tähtäimen näkökulmasta, palveluntarve pienenee ja mahdollisuudet kasvavat joko tarjota tukea suuremmalle osalle väestöstä tai uudistaa palvelujen luonnetta.

6.3 Hyvinvointia tukeva yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus ja hyvinvointi eivät ole rinnakkain kulkevia käsitteitä, vaan molemmat muodostuvat sopivassa suhteessa toiseen. Tasa-arvossa on huomioitava yksilölliset valmiudet. Vammaisuus voi aiheuttaa kognitiivisia toimintakyvyn alenemia, jotka vaikuttavat taitoihin. Esimerkiksi opiskeluun liittyvät oikeudet eivät siksi hyödytä kaikkia nuoria, vaikka he saisivat siihen yhteiskunnalta tukea. Tällöin on hyvä pysähtyä pohtimaan, onko yhdenvertaisuutta teoriassa lisäävä oikeus hyvinvointia edistävää vai tosiasiasa sitä jopa vaarantavaa. Oppivelvollisuuden todellisen tarkoituksenmukaisuuden merkitys korostuu siten vahvasti vammaisten nuorten kohdalla, koska sillä ei välttämättä ole kohderyhmään oikeasti hyödyttävää vaikutusta. Ihmisten kehitystä ja hyvinvointia rakentavassa lainsäädännössä olisi hyvä pitää yhtenä lähtökohtana sen nojalla haavoittuvaisten ryhmien tarpeiden huomioiminen.

Nuoruus näkyy palveluissa osittain määrittämättöminä ikävuosina, mikä konkreettisesti ilmenee rajoittavana. Ikä aiheuttaa rajoitteita palveluille, vaikka pitkäjänteisyydessä näkyy erittäin vahva yhteys hyvinvoinnille. Tämä ilmenee vahvasti varsinkin vammaispalveluissa, missä nuoren ikä ei välttämättä kerro hänen kognitiivisesta kehitystasostaan tai siitä, mitä taitoja kunkin ikävuoden täyttäneet henkilöt ovat keskimäärin saavuttaneet. Palvelurakenne on tiukka ikämääritteiden takia ja siitä on joustettava, jos palveluissa halutaan säilyttää pitkäjänteinen struktuuri.

Vaikka nuoruus on ihmiselle erityistä kehityksen aikaa, työnteossa on hyvä tarkastella, ettei tälle kehitykselle aseteta hyvinvointia haittaavia tavoitteita. Vammaisten kanssa tehtävässä työssä on suuri potentiaali työskennellä erittäin asiakaslähtöisesti. Tämä edesauttaa mahdollisuuksia luoda nuorelle kehityspolku, joka on hänen tarpeensa ja tahtonsa mukainen. Siinä yhteydessä voidaan rakentaa jokaiselle identiteetti, jossa nuoret kokevat sekä onnistumisen ja oppimisen hetkiä että riittävyyden tunnetta ja kokonaisvaltaista hyväksyntää omana itsenään.

7 POHDINTA

7.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Eettiset kysymykset ovat esillä tutkimuksen jokaisessa vaiheessa, koska kyse on haavoittuvaisessa asemassa olevasta ihmisryhmästä. Tutkimuksen eettisyyden perustelu oli alkuvaiheessa se, että tutkimuksen kohteena ei ole itse asiakasryhmä, vaan se työ, mitä asiakasryhmän kanssa tehdään. Tutkija on noudattanut kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaisia tieteellisiä käytäntöjä ja perustellut ne suhteessa tutkittavaan aiheeseen. Käytännön mukaisesti tutkimukselle haettiin sen vastaanottavasta organisaatiosta lupa, jossa dokumentoitiin tutkimuksen tiedot, tarkoitus, tavoitteet, lähtökohdat ja menetelmät.

Opinnäytetyön teorian aineistossa käytettiin vain objektiivista tutkimustietoa ja virallisten kanavien sekä viranomaisten viestintää. Tutkimukseen osallistuneet haastateltavat allekirjoittivat tutkimukseen suostumuslomakkeen. Ennen sitä heille esiteltiin tutkimuksen peruspuitteet ja tavoitteet. Jokaisen haastattelukysymyksen eettisyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta pohdittiin niin, että ne olivat tutkimuksen kokonaisuutta ajatellen täysin perusteltavissa. Tutkimuksessa ei jaettu henkilökohtaista tai yksityiselämää koskevaa tietoa. Aineistoa käsiteltiin perusteellisella läpikäynnillä ja huolellisella luokittelulla. Tulokset on pyritty esittämään mahdollisimman tarkasti niiden alkuperäisen kontekstin säilyttäen.

7.2 Pohdintaa

Tutkimus oli laaja ja se käsitti paljon eri ilmiöitä ja orientaatiota vammaisnuorten kanssa tehtävässä työssä. Tutkimus haastoi sekä tutkijaa että haastateltavia ammattilaisia ymmärtämään lainsäädäntöjä ja niiden vaikutuksia työpajoilla tehtävään työhön. Ammattilaiset loivat tästä huolimatta erittäin vahvan kokonaiskuvan kentällä työskentelystä. Ajattelen, että ammattilaisen merkitys vammaistyön edistäjänä on äärimmäisen suuri. Sen takia on merkityksellistä tutkia työmenetelmiä ja niiden kehitystä. Vammaisuus määritellään laissa tietyllä tavalla, mutta mielikuvat vammaisten tuesta voivat vaihdella valtavasti.

Tutkimuksen hyöty vammaispalvelujen yksiköille ei ole konkreettinen, vaan sen tarkoitus jäi kokoamaan vammaistyön merkityksellisintä arvopohjaa ja nostamaan yhteiskunnallisen muutoksen elementtejä työntekijöiden huomi-oon. Ammatilliselle kasvulleni työ ei voisi olla siten opettavampi kokemus. Tutkimuksen aikana sain laajan kuvan siitä, minkälaista järjestelmää tukityö konkretisoi ja minkälaisia arvoja ja asioita mikäkin yksikkö tai organisaatio painottaa. Tutkimus opetti minulle myös verkostoitumistaitoja ja palvelujärjestelmäosaamista. Tutustuen monen eri työpaikan työskentelykulttuuriin pystyin itse tarkastelemaan, millaisia asioita itse haluan korostaa jatkossa omassa työssäni.

Ammatillinen vastuullisuus korostuu vammaistyössä, kuten muussakin ihmisten kanssa tehtävässä työssä. On selvää, että vammaistyö on yhtä vahvaa kuin sen työntekijöiden työote. Se on luonnollisesti vastuuseen asettavaa, mutta näen sen myös motivoivana osatekijänä. Työntekijät luovat jatkuvasti itse sitä käytäntöä, mikä toimeenpanee lainsäädännöllisiä muutoksia. Tämä haastaa aihetta tutkivaa selvittämään sitä, mitkä yhteiskunnalliset kehitystrendit ovat missäkin työtehtävissä ja minkäkin asiakas- tai ikäryhmän kanssa tehtävässä työssä tosiasiaassa edes merkityksellisiä.

Työnkuvan muutokset ovat sitä konkretisoituna, miten vammaistyö pysyy yhteiskunnallisessa kehityksessä kiinni. Toivoin tutkimuksen näyttävän, minkälainen haaste on asetettu vammaisalalle, niin kuin muillekin sote-alan suunnille, ottaa haltuun yhteiskunnallinen muutos ilman kompromisseja liittyen asiakaskunnan oikeuksiin ja hyvän elämän takaamiseen. Ominaista nimenomaan vammaisille on se, että heidän tukensa tulisi pysyä pitkäjänteisenä struktuurina. Tämä aiheuttaa tarpeen vakaudelle ja muuttumattomuudelle. Tämä dikotomia on tarkastelun ja huomion arvoinen vastaisuudessakin.

Tutkimuksen aiheeseen liittyvä kirjallisuus nuorten pärjäämisessä painotti vahvasti käsitettä motivaatiosta, mikä on pohja myös palveluiden oikeaoppiselle toteutumiselle ja opillisten tavoitteiden täyttymiselle kasvatuksessa. Elämän sisältö näkyi tutkimuksessakin omista tarpeista ja vahvuuksista lähtevänä

asiana. Tämäkin on erityisen tärkeää huomioida vammaisten kanssa tehtävässä työssä, sillä yhteiskunnallisten puutteiden asettamat rajoitteet vammaisille näkyvät esteenä elämän sisällön rikkaudelle. Sen takia lainsäädäntö ja sen kautta tapahtuva yhteiskunnallinen muutos on niin tärkeää.

Nuoruutta itsessäänkin on vaikea rinnastaa lapsuuteen tai aikuisuuteen. Se on erittäin erityistä siirtymävaiheen aikaa. On harmillista, että lainsäädännöllisissä linjauksissa ei huomioida nuoruuteen liittyvien kehityskriisien ja itsenäistymiseen liittyvän taakan vaikutusta palveluntarpeelle enempiä. Tämä on epäsuotuisaa varsinkin ottaen huomioon sen, kuinka rajanveto lapsuudelle, nuoruudelle ja aikuisuudelle on sosiaalipalveluissa usein erittäin tiukka.

Sosiaalitoimessa vammaisten nuorten palveluissa näkyi rajausta ”lasten ja nuorten” sekä ”nuorten aikuisten ja aikuisten” palvelujen välillä, mihin noin 15–18-vuotiaat nuoret näkyivät jäävän eräänlaisiksi väliinputoajiksi. Jatkotutkimuksen voisi tehdä näistä ehkä merkityksellisimmistä itsenäistymiseen liittyvistä vuosista. Mielenkiintoista olisi saada kvantitatiivista tietoa siitä, mitä tukea ja millaisia palveluja tämä ikäryhmä vastaanottaa. Sen lisäksi olisi työnteon kannalta olennaista tarkastella, millaisia valintoja he tekevät kasvatuksessa ja sosiaalitoimessa ja millaista tukea he saavat valitsemaan itselleen peruskoulun jälkeen jatkoa, joka tukee heidän hyvinvointiaan.

Kun tutkimuksen antia ajattelee filosofisemmasta näkökulmasta, ovat asiakkaan ominaisuudet erottamaton käsite työotteesta, mille palvelut rakennetaan. Kaikki työskentely lähtee tarpeesta, joka on asiakkaassa itsessään. Yksilöllisyys, oppiminen, päätöksenteko, itsenäistyminen ja moni muu ovat samaan aikaan ihmisen ominaisuuksia ja työnteollisia pyrkimyksiä tässä ajallisessa yhteiskunnan vaiheessa. Työnkuvan muutosten tutkiminen on siten jollakin tasolla ihmisten ominaisuuksien muutosten tutkimista suhteessa yhteiskunnan trendeihin. Lainsäädännöllisiä uudistuksia tulee ja ne liittyvät muun muassa ajan, teknologian, maailmantilanteen ja vaurauden trendeihin. Kaiken tämän huomioiden ei ole kuitenkaan suuri yllätys, että työntekeä ei välttämättä näe uudistuksissa paljoka muutosta, sillä ihminen pysyy biologiselta perusolemukseltaan kuitenkin aina samana, oppivana ja ainutlaatuisena persoonana.

LÄHTEET

Ahonen, T., Kere, J. & Parviainen, T. (2020). Oppimisvaikeuksien perinnöllinen ja neurokognitiivinen tausta. Teoksessa Ahonen, T., Aro, M., Aro, T., Lerkkanen, M-K. & Siiskonen, T. (toim.) Oppimisen vaikeudet (s.102–127). Niilo Mäki Instituutti.

Alasuutari, P. (1999). Laadullinen tutkimus (3. Painos). Vastapaino.

Aro, T. & Nurmi, J-E. (2020). Motivaatio, tunteet ja oppiminen. Teoksessa Ahonen, T., Aro, M., Aro, T., Lerkkanen, M-K. & Siiskonen, T. (toim.) Oppimisen vaikeudet (s.128–147). Niilo Mäki Instituutti.

Bickenbach, J. (2020). The ICF and its relationship to disability studies. Teoksessa Watson, N. & Vehmas, S. Routledge handbook of Disability Studies (s. 55-69). 2. painos. Routledge.

Eduskunta. (2016). Laki oppimisvelvollisuudesta. Haettu 23.1.2024 osoitteesta <https://www.eduskunta.fi/pdf/saadokset/101-1921.pdf>

Eduskunta. (2023). Eduskunta hyväksyi vammaispalvelulain. Haettu 20.1.2024 osoitteesta <https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Eduskunta-hyvaksyi-vammaispalvelulain.aspx>

Ekmark, M., Heiniluoma, S., Huotari I., Leino, S. & Puranen, T. (2011). Oma kotia kohti. Kehitysvammaisten tukiliitto ry.

Elo, S. (2022). Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. Theseus. <http://www.theseus.fi/handle/10024/789349>

Goodley, D. (2020). The psychology of disability. Teoksessa Watson, N. & Vehmas, S. Routledge handbook of Disability Studies (s.362–376). 2. painos. Routledge.

Kaski, M (toim.), Manninen, A. & Pihko, H. (2012). Kehitysvammaisuus (5. painos). Sanoma Pro Oy.

Kari, O., Laakso, S., Niskanen, T & Seppänen, M. (2020). Vammaistyön käsikirja. Sanoma Pro Oy.

Kehitysvammaisten tukiliitto ry. (2023). Uusi vammaispalvelulaki on vihdoin saatava voimaan! Haettu 20.1.2024 osoitteesta <https://www.tukiliitto.fi/ajan-kohtaista/vammaispalvelulain-voimaantulo/>

Kuntarekry. (2023). Sosiaaliala. Haettu 12.1.2024 osoitteesta <https://www.kuntarekry.fi/fi/tyopaikat-tehtavan-mukaan/sosiaaliala/>

Kuula, A. (2006). Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380 muutoksineen. Haettu 20.1.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380#P5>

Luovi. (2023). Tervetuloa Luoviin! Haettu 24.1.2024 osoitteesta www.luovi.fi.

Martin, M. & Romakkaniemi, M. (2021). Jaettu toimijuus vammaispalvelujen sosiaalityössä. Teoksessa Teittinen, A., Kivistö, M., Tarvainen, M. & Hautala, S. (toim.), Vammaiset ihmiset kansalaisina. (s.203–234). Vastapaino.

Niskanen, T. & Kari, O. (2021). Kasvun ja osallisuuden edistäminen (5. painos). Sanoma Pro Oy.

Nuorisolaki 2016/1285 muutoksineen. Haettu 8.1.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, T., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2014). Ihmisen psykologinen kehitys. PS-kustannus.

Olsson, P. (2018). Kaikki vähä erilaisii: Yläkoulun sosiaaliset suhteet. Gaudeamus.

Opintopolku. (2023). Sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK), sosiaaliala. Haettu 12.1.2024 osoitteesta <https://opintopolku.fi/konfo/fi/toteutus/1.2.246.562.17.000000000000000003204>

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020 muutoksineen. Haettu 23.1.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=oppivelvollisuuslaki>

Paavola, J., Rautajoki, A., Pohjola, A. (2019). Palvelurakenteiden muutoksessa määrittävä aikuissosiaalityö. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T., Niskala, A & Peronius, N. (toim.), Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö (s.81–107). Vastapaino.

Pohjola, A., Kemppainen, T., Niskala, A. & Peronius, N. (2019). Sosiaalityö osana yhteiskunnallista kehityskulkua. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T., Niskala, A & Peronius, N. (toim.), Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö (s.23–54). Vastapaino.

Poikkeus, A-M. (2020). Sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutustaidot. Teoksessa Ahonen, T., Aro, M., Aro, T., Lerkkänen, M-K. & Siiskonen, T. (toim.), Oppimisen vaikeudet (s.102–127). Niilo Mäki Instituutti.

Sandberg, E. (2021). Pedagoginen tuki perusopetuksessa ja toisella asteella. PS-kustannus.

Satakunnan Hyvinvointialue. (2023). Lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveyspalvelut. Haettu 8.1.2024 osoitteesta <https://satakunnanhyvinvointialue.fi/palvelut/lapset-nuoret-ja-perheet/lasten-ja-nuorten-paihde-ja-mielen-terveyspalvelut/>

Series, L. (2020). Disability and human rights. Teoksessa Watson, N. & Vehmas, S. Routledge handbook of Disability Studies (s. 72–88) 2. painos. Routledge.

Soanjärvi, K. (2011). Mitä on ammatillinen nuorisotyö? Nuorisotyön villiä kenttää kesyttämässä. Jyväskylän yliopisto.

STM. (2023). Vammaispalvelulain uudistaminen. Haettu 20.1.2024 osoitteesta <https://stm.fi/vammaispalvelulaki>

STM. (30.5.2023). STM Vammaispalvelulain toimeenpanokoulutus 25.05.2023 [video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=sd-yRWcv4A>

Studentum. (2023). Sosionomikoulutus. Haettu 14.12.2023 osoitteesta <https://www.studentum.fi/koulutushaku/sosionomi-koulutus>

Studentum. (2023). Sosiaalia, yliopistot. Haettu 12.12.2024 osoitteesta <https://www.studentum.fi/koulutushaku/yliopistot-sosiaalia/a46-c2162>

THL. (2023). ICF-Luokitus. Haettu 10.1.2024 osoitteesta <https://thl.fi/ai-heet/toimintakyky/icf-luokitus>

THL. (2023). Vammaispalvelujen käsikirja. Haettu 13.12.2023 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja>

Vammaispalvelulaki 675/2023 muutoksineen. Haettu 12.12.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230675>

Varjo, J. (2021). Oppivelvollisuus 100 vuotta. [Pääkirjoitus tutkimusartikkeliaikakauskirjassa]. Journal. <https://journal.fi/kasvatus/article/view/107957>

Vehmas, S. (2005). Vammaisuus: johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Gaudeamus.

YLE. (13.11.2023). Satakunnan Hyvinvointialue selvittää käytäntöjään: ”Vammaisten henkilöiden avuntarpeeseen ei voida vastata jatkuvaa ylityötä teke-mällä”. Yle uutiset. Haettu 20.1.2024 osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20060082>

YLE. (14.1.2022). Oppivelvollisuus laajeni ja tilastoissa uudistus näyttää hy-vältä – lukujen takana oppilaitosten henkilökunta venyy osaamisensa äärirai-joille. Yle uutiset. Haettu 24.1.2024 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12266985>

YLE. (1.6.2019). Onko oppivelvollisuusiän pidentämisessä järkeä? 4 kysy-mystä ja vastausta. Yle uutiset. Haettu 24.1.2024 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-10810256>

YLE. (24.7.2023). Juuri hyväksytty vammaispalvelulaki on lykkääntymässä taas – nyt pohditaan, keitä lain tulisi edes koskea. Yle uutiset. Haettu 17.1.2024 osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20041867>

Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991 muutoksineen. Haettu 9.1.2024 osoitteesta https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1991/19910060/19910060_2

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016. Haettu 12.12.2023 osoitteesta https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/2016/20160027/20160027_2

Ylisosiaalinen: Aulikki Kananoja. (2009). Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan yhteys. Haettu 13.1.2024 osoitteesta <https://www.aulikkikananoja.fi/sosiaali-tyon-ja-sosiaalipolitiikan-yhteys/>

LIITE 1: TIEDOTE TUTKITTAVILLE JA ALLEKIRJOITETTAVA SUOSTUMUSLOMAKE

Hei!

Olen Beata Partanen, opiskelija Satakunnan Ammattikorkeakoulusta. Kiitos, kun olet osoittanut mielenkiintoa tutkimukseeni osallistumista kohtaan. Opiskelen sosiaaliajaa kolmatta vuotta ja teen opinnäytetyötä vammaisiin nuoriin vaikuttavista lainsäädännöllisistä muutoksista 2020-luvun alussa. Tutkin vammaispalvelulain ja oppivelvollisuuslain muutoksien vaikutuksia vammaisten nuorten kanssa tehtävään työhön eri yksiköissä ja organisaatioissa.

Toteutan opinnäytetyössä laadullisen tutkimuksen, jossa haastattelen yksiköiden tai organisaatioiden työntekijöitä, jotka tietävät muutosprosesseista ja/tai ovat olleet niiden laatimisessa mukana. Haastattelun tarkoitus on kartoittaa työpaikalla tapahtuneita konkreettisia ja objektiivisia työmenetelmällisiä muutoksia, niiden ajallisuutta sekä merkitystä niin asiakkaalle, kuin ammattilaiselle. Haastattelussa kerättävän ja analysoitavan tiedon luonne tulisi olla vapaasti julkaistavaa, yleistä tietoa työstä. Haastattelu rakennetaan sen varaan, että yksityiselämää koskevaa tai salassapitovelvollisuuden nimissä olevaa tietoa ei jaeta.

Haastattelu nauhoitetaan ja litteroidaan. Tämä aineisto säilytetään Satakunnan Ammattikorkeakoulun turvatussa pilvipalvelussa analyysin ajan. Analyysin jälkeen sekä nauhoite, että litteroitu tiedosto hävitetään. Otan Sinuun uudelleen yhteyttä opinnäytetyön valmistuttua niin, että voit lukea sen mielenkiintosi mukaan. Olethan minuun yhteydessä, jos sinulla on kysyttävää tai haluat jakaa ajatuksiasi tutkimukseen liittyen.

Suostumuslomakkeen löydät tämän sivun jälkeen.

Annan suostumukseni kvalitatiiviseen tutkimushaastatteluun edellä esitettyä opinnäytetyötä varten ja antamani tiedon analysointiin. Annan suostumukseni haastattelun nauhoittamiseen ja nauhoituksen väliaikaiseen säilytykseen analysoinnin ajaksi.

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Päivämäärä ja paikka

LIITE 2: HAASTATTELUN RUNKO

Haastattelun alku

Täsmennys haastattelun aiheesta.

Haastateltavan taustatietoja:

- Ammattinimike
- Työtehtävät
- Koulutustausta
- Kuinka kauan on tehnyt työtä nykyisessä ammatissaan

Muutokset työnkuvassa

- Jos katsot työtäsi ja työtä työpaikallasi viime vuosina, näetkö eroja verrattuna tähän hetkeen?
- Liittyvätkö nämä mahdollisesti lainsäädännöllisiin muutoksiin?

Vammaispalvelulaki

- Mm. seuraavat uudet nuoria koskevat käytännöt on toimeenpantu lainsäädännössä: Valmennus, erityisen osallisuuden tuki, tuettu päätöksenteko. Onko näitä huomioitu toimintasuunnitelmien laatimisessa?
- Näkyvätkö nämä muutokset mahdollisesti tämän yksikön/organisaation työskentelymenetelmissä henkilöstö-, tila-, aika- ja välineresursoinnin kannalta?
- Miten erityisryhmään kuuluva henkilö osallistuu omaa palveluaan koskevaan päätöksentekoon tai kehittämiseen työpaikallasi?
- (Asumisen tuki on määritelty nykyisessä lainsäädännössä aiempaa tarkemmin. Mitä muutoksia nuorten palveluasumisessa näkyy vammais- palvelulain muutoksen myötä?)
- Onko asiakkaan rooli muuttunut mahdollisesti vastuuttavammaksi hänen ja työntekijän välisessä yhteistyössä? Millä tavalla?

Oppivelvollisuuslaki

- Näkyykö pidennetty oppivelvollisuus mahdollisesti vammaisen nuoren arjen/toiminnan/opiskelun tukitoimissa?
- Miten oppivelvollisuuden pidentyminen on vaikuttanut työskentelyprosesseihin työpaikalla?
- Osallistuuko työpaikkasi nuoren oppimissuunnitelman laatimiseen? Millä tavalla?
- Millä tavalla uudistus on vaikuttanut työmäärään?

Kokonaistaminen

- Mikä muutos korostuu sinun työssäsi kaikista eniten?
- Millaisia hyötyjä työnkuvan muutokset ovat tuoneet ammattilaisille?

- Ovatko muutokset aiheuttaneet joitakin negatiivisia ilmiöitä työpaikalla? Jos kyllä, millaisia? Miksi?

Merkitys asiakkaalle ja ammattilaiselle

- (Vammaispalvelulain ja oppivelvollisuuslain muutokset tiivistettynä asiakkaan edun näkökulmasta). Koetko, että tämä olisi tapahtunut? Vastaako tuki ja ohjaus mahdollisesti tarvetta nykyään tarkoituksenmukaisemmin?
- Millaisena kuvaisit lakimuutosten merkittävyyden työsi näkökulmasta?
- Onko jotain, mitä haluat mainita aiheeseen liittyen, mikä ei vielä tullut ilmi?